

UPPSALA
UNIVERSITET

Könsidentitet i samband med könssegregeraderum

En kvalitativ studie om transpersoners upplevelser

Sociologiska institutionen

Socialpsykologi C

VT 2017

Kandidatuppsats 15 HP

Författare: Sofia Genas och Carmen Pocrnja

Handledare: Marie Flinkfeldt

Examinator: Vessela Misheva

Sammanfattning

Transpersoner i Sverige är en grupp som i hög grad drabbas av psykisk ohälsa och tidigare forskning vittnar om att vardagssituationer för dem många gånger kan vara förknippade med svårigheter, diskriminering och ifrågasättande. Studiens syfte är att ur ett socialpsykologiskt perspektiv undersöka transpersoners upplevelser av könssegregerade toaletter och omklädningsrum i offentligheten, med utgångspunkt i informanternas reflektioner kring sin könsidentitet. Kvalitativa intervjuer har använts som metod, grundat i en hermeneutisk tolkning. Urvalet består av åtta transpersoner med skilda könsidentiteter. Ett teoretiskt ramverk grundat i symbolisk interaktionism i kombination med genusteori ligger till grund för analysen. George Herbert Meads teori om identiteten som något i ständig utveckling, i symbios med Judith Butler som i sin teori menar att kön ständigt görs i samband med omgivningen, används för att analysera informanternas upplevelser med interaktioner i fokus. Resultatet visar att informanterna upplever en ökad granskning och ifrågasättande i könssegregerade rum, vilket ökar deras självmedvetenhet och uppbådar obehag. Könssegregerade rum upplevs som otrygga och kännetecknas av en ovisshet om andras attityder och kunskap kring trans, vilket därmed innebär en risk för ifrågasättande och våld. Informanterna upplever inte att deras uppfattning om sin könsidentitet påverkas av andras bemötande, men det har en inverkan på välmåendet.

Nyckelord: Transpersoner, könssegregerade rum, könsidentitet, interaktioner

Innehållsförteckning

1 Inledning	1
1.1 Bakgrund	1
1.2 Syfte och frågeställningar	2
1.3 Definitioner	2
1.4 Disposition	4
2 Tidigare forskning	4
2.1 Identitetsskapande och könsidentitet	4
2.2 Könsegregerade rum och omgivningens attityder	6
2.3 Sammanfattning av tidigare forskning	8
3 Teoretiskt ramverk	8
3.1 Jagmedvetande	9
3.2 Jaget och Miget	9
3.3 Konstruktion av könsidentitet	10
3.4 Resonemang kring det teoretiska ramverket	12
4 Metod	12
4.1 Metodologisk utgångspunkt	13
4.2 Datainsamlingsmetod	13
4.3 Motivering av urval och avgränsningar	14
4.4 Genomförande	15
4.5 Kodning och transkribering	16
4.6 Etiska överväganden	18
4.7 Roll som forskare i förhållande till det studerade fältet	18
4.8 Validitet och reliabilitet	19
4.9 Kritisk reflektion av metodval	20
5 Resultat och analys	21
5.1 Andras bemötande	22
5.1.1 Andras frågor	22
5.1.2 Att bli läst	24
5.2 Trygga och otrygga rum	28
5.2.1 Okända människor och kunskap om trans	28
5.3 Könsegregerade rum	31
5.3.1 Toaletter	31
5.3.2 Omklädningsrum	36
5.3.3 Ifrågasättande av andra	38
5.4 Sammanfattande analys	41
6 Diskussion	44
6.1 Diskussion av resultat i förhållande till tidigare forskning	44

6.2 Kritisk diskussion av teori	46
6.3 Diskussion av resultat i förhållande till metod	46
6.4 Implikationer för forskning och praktik	47
Referenslista	49
Bilaga 1: Intervjuguide	53
Bilaga 2: Informationsbrev	55

1 Inledning

1.1 Bakgrund

I vårt samhälle finns det en uppdelning av kön efter två kategorier, *kvinna* och *man*. Det som främst avgör vilket kön en person tilldelas vid födseln är utseendet av det yttre könsorganet. Det föreligger också en utbredd uppfattning i samhället om hur personer inom dessa kategorier ska se ut och handla, och inte sällan ses de som varandras motsatser. Under de senaste åren har ett fåtal transpersoner, det vill säga personer som på något sätt bryter mot samhällets normer angående kön, könsuttryck samt könsidentitet (RFSL, 2015), fått ta mer plats i media. Världshälsoorganisationen WHO (2016) beräknar att det uppskattningsvis finns 25 miljoner transpersoner i världen. Deras existens samt upplevelser av diskriminering synliggörs och deras rättigheter diskuteras idag mer än någonsin. Ett framsteg för transpersoner i Sverige är att de sedan år 2013 inte längre behöver genomgå tvångssterilisering för att kunna genomföra somliga könsbekräftande operationer. De personer som tvingades genomföra dem innan kravet togs bort har numera rätt till skadestånd från staten (RFSL, 2016). WHO (2016) beslöt också år 2016 att inte längre klassificera transpersoners könsidentitet som en psykisk sjukdom, ett beslut som Socialstyrelsen i Sverige efter påtryckningar från bland annat transaktivister väljer att följa (Socialstyrelsen, 2017).

Trots denna utveckling finns det många offentliga platser i samhället som badhus, idrottsanläggningar samt köpcentrum med könssegregerade omklädningsrum och toaletter, alltså rum uppdelade efter könskategorierna man och kvinna, vilket vittnar om det rådande binära könssystemet. Även om det existerar exempelvis icke-könssegregerade toaletter i offentligheten är segregeringen något som ofta antas. Uppdelningen kan upplevas problematisk på grund av en exkluderande verkan då individer själva tvingas definiera sig efter de två existerande könskategorierna, samt anpassa sig efter hur omgivningen ser på deras kroppar och utseende. I vissa delar av världen möter transpersoner dessutom motstånd i form av övergrepp, kränkningar samt lagar som förbjuder dem att fritt använda och välja exempelvis toaletter (Cavanagh, 2010). Trots stärkta rättigheter och erkännande inom vissa områden är transpersoner därmed fortfarande en utsatt grupp som i sitt vardagliga liv möter motstånd och personligt ifrågasättande från sin omgivning. Dessutom löper transpersoner stor

risk för att drabbas av psykisk ohälsa. Exempelvis hade år 2015 fler än var tredje transperson i Sverige övervägt att ta sitt liv det senaste året (Folkhälsomyndigheten, 2015).

Då psykisk ohälsa drabbar många transpersoner, och i takt med att Sveriges arbete för HBTQ-rättigheter inte följer omvärldens utveckling (RFSL, 2017), är det nödvändigt att närmare studera könssegregerade och problematiska rum som toaletter och omklädningsrum. Genom att fokusera på transpersoners individuella erfarenheter av dessa rum i Sverige kan den upplevda könsidentiteten samt interaktioner analyseras ur ett socialpsykologiskt perspektiv, vilket idag saknas.

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med studien är att undersöka transpersoners upplevelser av könssegregerade toaletter och omklädningsrum i Sverige, med fokus på verbal och icke-verbal interaktion. Frågeställningarna är således:

- Hur beskriver transpersoner bemötandet i könssegregerade rum jämfört med andra rum?
- Urskiljer respondenterna mellan trygga och otrygga rum, om så, hur beskrivs dessa rum?
- Vilka reflektioner gör informanterna kring sin könsidentitet i samband med vistelser och interaktioner i könssegregerade rum?

1.3 Definitioner

Språket utvecklas hela tiden. Ett exempel på det är erkännandet och inkluderingen av ordet *hen* som könsneutralt pronomen i både SAOL och därmed det allmänna språkbruket (SvD, 2014) samt introduceringen av *Queer studies* som vetenskapligt fält. I samband med en ökad medvetenhet kring trans- och queerfrågor anpassas även språket. För att göra läsningen mer lättillgänglig följer nedan en redogörelse för den terminologi som ofta används i trans-sammanhang och som även kommer att användas i uppsatsen.

*Transperson*¹ är ett paraplybegrepp för individer som på något sätt bryter mot samhällets normer angående kön, könsuttryck samt könsidentitet (RFSL, 2016). Personer vars juridiska kön och könsidentitet stämmer överens med varandra kallas *cispersoner*² och ses som normen i samhället. Könsidentiteten, en persons självidentifierade kön, är för somliga densamma genom hela livet medan den kan variera hos andra. Huruvida en vill genomföra könsbekräftande behandlingar med hjälp av exempelvis hormoner och/eller operationer, är upp till varje individ oavsett könsidentitet.

Paraplybegreppet trans inkluderar personer som varken identifierar sig som man eller kvinna, personer som identifierar sig med båda kategorierna, men i olika hög grad beroende på situation och tillfälle, och personer som inte har någon könsidentitet (RFSL Transformering, 2016). Det finns ett flertal namn som används för att beskriva denna grupp av transpersoner men i denna uppsats kommer begreppet *ickebinär* att användas för att förenkla läsningen och förståelsen.

Trans inbegriper även personer vars könsidentitet faller inom de binära kategorierna, vilket här kommer att benämnas som *transsexuell*, *transkvinna* och *transman*. En transkvinna är någon som vid födseln blivit tilldelad en manlig identitet men identifierar sig som kvinna och en transman är det motsatta (Transformering, 2016).

Vidare är *HBTQ* ett samlingsnamn för personer med homosexuella, bisexuella, trans och queera uttryck och identiteter. Homosexualitet och bisexualitet rör sexuell läggning och attraktion. Homosexualitet innebär att en blir attraherad av eller kär i personer av samma kön som en själv, medan bisexualitet innebär att en blir attraherad av eller kär i personer oavsett kön. Eftersom Bi betyder två föredrar en del att använda ordet pansexuell istället för att belysa att deras sexuella läggning ligger bortom tvåkönsnormen. Begreppet *queer* kan behandla ett flertal aspekter; könsidentitet, relationer, sexuell praktik, sexuell läggning men utgörs av ett kritiskt förhållningssätt till rådande normer gällande kön och sexualitet (RFSL, 2015).

¹ Trans- är latin och betyder "överskrida" eller "på andra sidan om".

² Cis- är latin och betyder "på samma sida"

1.4 Disposition

Nedan presenteras tidigare forskning från forskningsfältet uppdelat i två, för vår studie, relevanta avsnitt: *Identitetsskapande och könsidentitet* samt *Könssegregerade rum och andras attityder*. Därefter redogörs för det teoretiska ramverk som genomsyrar uppsatsen, med grund i symbolisk interaktionism och genusteori. Teorierna är specifikt av betydelse för senare analys. Metoden belyser studiens tillvägagångssätt och behandlar aspekter som urval, datainsamling och etiska överväganden. Senare följer en redovisning av resultatet bestående av citat från intervjuerna ackompanjerat med analys och tolkning. Avslutningsvis presenteras en diskussion av resultatet i förhållande till tidigare forskning, teori, metod samt implikation för vidare forskning.

2 Tidigare forskning

Nedan redogörs för resultat från tidigare forskning inom fältet, där en majoritet är utförd i Nordamerika. Fältet innefattar forskning kring trans och de områden av fältet som här behandlas är valda utifrån relevans för forskningsfrågorna. Det inkluderar forskning rörande identitetsskapande och könsidentitet samt könssegregerade rum med fokus på offentliga toaletter. Gemensamt för forskningen som presenteras är att den utgår från sociala samspel, vilket förutsätter att begrepp som interaktion och de rum som interaktionerna utspelas i blir väsentliga att belysa. En överblick av fältet ges och uppsatsens plats motiveras utifrån fältets struktur. Genomgående för tidigare forskning gällande identitetsskapande är en avsaknad av direkt fokus på transpersoner, då mycket forskning riktar sig till individer i transpersoners närhet och deras upplevelser. Eftersom den delen av forskningsfältet är av mindre relevans för denna uppsats kommer den inte att ges ett betydande utrymme under detta kapitel. En del av fältet som däremot kommer att beröras är omgivningens bemötande av transpersoner i interaktioner, då detta har relevans för transpersoners erfarenheter.

2.1 Identitetsskapande och könsidentitet

Tidigare forskning, med fokus på transpersoner och personer inom transbegreppet, har gjorts med inriktning på identitetsskapandet, främst med inriktning på könsidentitet och processen som leder fram till den. Den gradvis övergripande identifikationsprocessen är relevant för utvecklingen av identiteten men lämnar samtidigt plats för forskning kring specifika händelsers påverkan. Denna uppsats ämnar att beröra hur transpersoner upplever sin

könsidentitet i samband med specifika interaktioner. Tidigare forskning kring transpersoner presenteras i syfte att introducera en övergripande bild av den redan kartlagda identitetsprocessen.

Resultaten från tidigare forskning har visat att tillgång till andra likasinnades upplevelser och narrativ har stor betydelse för att en ska hitta fram till en könsidentitet som motstrider den en blivit tilldelad vid födseln (Levitt & Ippolito, 2014; Pollock & Eyre, 2012). Pollock och Eyre (2012) ser processen mot en stadigt införlivad könsidentitet som en stegskala i olika utvecklingsstadier. De har genom en intervjustudie fokuserat på unga amerikanska transmäns treskaliga, möjligtvis överlappande, utveckling. Den egna ökade könsuppfattningen, som påverkas av puberteten samt tiden i skolan, identifierar det första stadiet. I detta stadium identifierar även många unga sin sexualitet avvikande. Först efter möten med transbegreppet eller transpersoner kunde ungdomarna identifiera sig med samt utforska en transsexuell könsidentitet. Detta utgör det andra stadiet. I det sista kartlagda skedet menar Pollock och Eyre (2012) att det sker en omfattande social anpassning till ett liv med en manlig identitet. Denna kartläggning av könsidentitetens utveckling är ämnat att kunna hjälpa både unga som går igenom samma känslor, samt vuxna i ungas närhet.

Levitt och Ippolito (2014) har till motsats från Pollock och Eyre (2012) undersökt en bredare definition transpersoner med olika könsidentiteter i USA, men de båda forskningsparen är ändå eniga om vikten av tillgången till transnarrativ. Levitt och Ippolito (2014) menar att representationen av transpersoner i bland annat media skapar en identifiering och inger en känsla av hoppfullhet hos unga transpersoner. Narrativen kan till och med ses som en förutsättning för utvecklingen av transpersoners könsidentitet. I artikeln presenterar Levitt och Ippolito (2014) gemensamma teman kopplat till utvecklingen av könsidentitet som uppkommit under utförda intervjuer, istället för att presentera en färdig teori kring utvecklingen. Resultaten visar på att många transpersoner delar gemensamma upplevelser. Även Ringo (2002) håller med om att mediarepresentationen har inverkan på transpersoners identitetsskapande, men poängterar även att en negativ representation kan ha en negativ påverkan på identifikationsprocessen.

Annan forskning som berör könsidentiteten har visat vikten av den, då felköning ger allvarliga konsekvenser för självbilden hos transpersoner (Kapusta, 2016). Kapusta (2016) menar att felköning har både psykologiska, moraliska och politiska konsekvenser, vilket visar på

utsträckningen av handlingen. Genom att individen felkönas fräntas den egna makten att uttrycka en upplevd självuppfattning. I denna studie ämnar vi angripa detta utifrån ett socialpsykologiskt perspektiv genom att närmare granska hur specifika interaktioner, där felkönning och antaganden om könsidentitet är vanliga, upplevs av transpersoner. Den tidigare forskningen som presenteras nedan behandlar omgivningens attityder och olika förklaringar till felkönning samt ifrågasättande i dessa situationer. Genom att presentera forskning av omgivningens bemötande av transpersoner skapas en bild av hur interaktioner i dessa specifika rum ser ut.

2.2 Könnssegregerade rum och omgivningens attityder

Tidigare forskning pekar på att vardagssituationer för transpersoner kan vara förknippade med svårigheter, diskriminering och ifrågasättande (Bremer, 2011; Cavanagh, 2010; Melendez, Bonem & Sember, 2006; Nirta, 2014; Stallybrass & White, 2007). Ett flertal studier visar även på att offentliga, könsssegregerade toaletter är särskilt utsatta rum beträffande identitetsgranskning (Cavanagh, 2010; Halberstam, 1998; Nirta, 2014; Stallybrass & White, 2007). Forskning pekar på att kroppar som tolkas som fel i dessa rum riskerar att möta aggressivitet eller motstånd. Då ett ifrågasättande av en persons identitet frambringar säregna interaktioner är tidigare forskning rörande dessa rum särskilt relevant ur ett socialpsykologiskt perspektiv.

Cavanagh (2010) beskriver ingående hur offentliga toaletter under 1800-talet främst hade funktionen att göra städerna renare, delvis ur ett hygieniskt perspektiv men även för att osynliggöra de fattigas existens och deras vanor. I dagens samhälle skiljer de offentliga toaletterna mellan rätt och fel på ett annat sätt. Cavanagh menar att de numera främst används för att bevara och underhålla tvåkönsnormens fortsatta existens med hjälp av disciplinering av kön genom att dela upp mellan manligt och kvinnligt. Detta görs med hjälp av toalettens design, genom skapandet av två separata rum och användningen av klassiska WC-skyltar med symboler som vi förknippar med manligt och kvinnligt. Allt detta för att förstärka bilden av att det endast existerar två kön, skilda från varandra. Cavanagh (2010) påpekar också att effekten som könsssegregerade toaletter har på transpersoner är något som få har behandlat, vilket önskas belysas i denna studie.

De personer från omgivningen som blir upprörda över transpersoner som vistas på könssegregerade toaletter motiverar ofta detta genom att den egna säkerheten upplevs vara hotad. Flera studier påvisar att homosexuella personer länge har setts som källor till rädsla av sin omgivning då de upplevs som något främmande (Duggan, 2000; McGhee, 2001; Moran, 1996; Moran & Skeggs, 2004). Då det är svårt att veta vem som är gay eller straight om man inte vet vem som är man eller kvinna ses också transpersoner som främmande. Enligt detta resonemang utgör därmed transpersoner ett hot mot könsskillnader och heteronormen (Devor and Matte, 2006; Lacan, 2006; Moran & Skeggs, 2004).

Enligt flera studier förklaras den upplevda otryggheten från omgivningen istället av att dessa möten skapar en osäkerhet kring den egna kroppen (Cavanagh, 2010; Juang, 2006; Merleau-Ponty, 1968; Serano, 2007; Vasseleu, 1998). Juang (2006) analyserar ett fall med en transperson som efter klagomål från andra studenter blir förbjuden att använda skolans offentliga toaletter. Han menar att den upprörda omgivningen är irrationell och att det inte handlar om att deras säkerhet är hotad, utan att toaletterna fungerar som en förlängning av vad han kallar *genital narcissism*. Detta innebär kortfattat att personerna ser den egna kroppen som utgångspunkt för alla kroppar av samma kön. Närvaron av andra normbrytande kroppar inkräktar då på den egna kroppen. Cavanagh (2010) beskriver istället att denna upprördhet och irrationella rädsla bottnar i att cispersoner inte kan återspegla sig själva i transpersoner, speciellt i könssegregerade rum. Detta leder till ett ifrågasättande av den egna identiteten och skapar dessutom en bild av trans som något överförbart, vilket leder till förvirring och ängslan.

Två begrepp som många gånger används i anslutning till transpersoners identitet är *att läsas* och *att passera*. I Garfinkels (1967) studie om transkvinnan Agnes förklarar han de genomtänkta strategier hon använde sig av för att kunna passera som och läsas som kvinna av sin omgivning. Att bli läst handlar om hur andra uppfattar en, vilket kön andra upplever att en tillhör. Detta behöver inte vara i enlighet med ens egen uppfattning, utan en kan bli läst som till exempel kvinna, men identifiera sig som ickebinär eller annan könsidentitet. Att passera i könssegregerade rum innebär att andra läser en som det könet rummet kräver. En kan obemärkt vistas i dessa rum då en inte uppmärksammas av omgivningen (Kessler & McKenna 1978; 2000).

Analyser av populärkultur genomförda av Halberstam (1998) berör närmare vikten av att kroppar ska kunna kategoriseras direkt av andra för att undvika så kallad könspanik hos betraktaren. Även detta kan ses sprunget ur en osäkerhet kring den egna kroppen. Vidare beskriver Halberstam (1998) att personer som inte faller in inom de snäva ramarna för de binära könen bestraffas med antingen våld eller hån. Att använda hån eller glåpord som bestraffning indikerar att transpersonen ändå erkänns vara på rätt toalett och inte ses som ett riktigt hot mot ordningen eller säkerheten. Besträffningen riktas då endast mot transpersoner och deras presentation av sig själva, som anses otillräcklig och ej övertygande. Den ovan presenterade forskningen belyser situationer av ifrågasättande i könssegregerade rum från cispersoners perspektiv. Nedan följer en sammanfattning av den tidigare forskningen i sin helhet.

2.3 Sammanfattning av tidigare forskning

Den presenterade forskningen i detta kapitel tas upp för att illustrera studier om könsidentitetens utveckling hos transpersoner, samt interaktion med transpersoner i könssegregerade rum. Studier om könsidentitetens utveckling behandlar den långsiktiga utvecklingen och lämnar plats åt studier som undersöker hur enskilda händelser inverkar på den egna synen på könsidentitet. Ett flertal studier rörande könssegregerade rum beskriver att dessa rum är särskilt drabbade av granskning och erbjuder olika förklaringar till varför transpersoner möter hån och ifrågasättande där. Dessa två presenterade delar av fältet ämnar denna uppsats att sammanföra genom att titta på rum som är extra utsatta för granskning av könsidentiteten och se hur transpersoner upplever sin könsidentitet i samband med dessa rum.

3 Teoretiskt ramverk

Det teoretiska ramverket i denna studie grundas i ett symboliskt interaktionistiskt angreppssätt. Med hjälp av en genusteori i kombination med en interaktionistisk teori kan det studerade fenomenet analyseras från olika angreppsvinklar. Herbert Blumer (1969) ses som den person som myntade begreppet symbolisk interaktionism, en gren inom socialpsykologin. Den symboliska interaktionismen utgår i stora drag från att interaktioner mellan människor och deras omvärld är det som skapar mening hos objekt, både fysiska och sociala. Objektets mening påverkar i sin tur hur människor handlar samt ser på sig själva och världen och detta utvecklas i en ständig process genom interaktion (Blumer, 1969:2-5). Källan till denna gren, och någon som också ses som en av socialpsykologins grundare, är George Herbert Mead.

Det är begrepp från hans teorier om identitetens uppkomst och utveckling som utgör en central del av det teoretiska ramverket i analysen och som närmare presenteras nedan. Därefter redogörs för Judith Butlers genusteori om konstruktionen av könsidentitet och slutligen följer en diskussion om hur teoriernas kompletterar varandra samt deras relevans för studien.

3.1 Jagmedvetande

Mead (1976:86-87) menar att vi inte föds med ett jagmedvetande och en identitet, utan att det är något som växer fram till följd av sociala processer genom interaktion i livet. I och med interaktioner kommer personer underfund med att de är självständiga individer med handlingskraft, egna tankar och idéer. För att varsebli detta måste individen kunna sätta sig själv i relation till andra och en förutsättning för det är gemensamma symboler vid kommunikation.

Symboler är något som blir till i interaktion mellan människor och det vanligaste exemplet på symboler är språket samt gester, alltså icke-verbal kommunikation. För att symbolerna ska fylla sin funktion måste de påverka sändaren och mottagaren på samma sätt, de måste alltså tillskrivas samma mening. Förmågan att tilldela symboler mening och att dela den meningen med andra är en premis för att rollövertagande ska vara möjligt. I och med språk blir objekt slutligen symboler med mening vilket resulterar i att en blir medveten om omvärlden. Eftersom en del symboler går att koppla till individen själv medför detta även ett jagmedvetande (Mead, 1976:68,111). Det essentiella med ett jagmedvetande är enligt Mead (1976:102-108) att kunna förutsäga sina egna responser. För att kunna förmedla verkligheten till sig själv genom andra ligger förutsättningen i att människor är reflekterande varelser. Genom att reflektera över sociala situationer en befinner sig i blir det en del av ens erfarenhet, vilket i sin tur utvecklar det egna medvetandet.

3.2 Jaget och Miget

Mead (1976:117-119) identifierar tre faser i identitetens framväxt. Sammanfattningsvis innefattar dessa faser centrala delar som imitation, rolltagande, att lära sig ta någon annans perspektiv och att kunna sätta sig själv och sitt handlande i relation till andra människor, att veta sin plats och position i gruppen. Dessa steg leder fram till den sista fasen innebär att en blir medveten om och internaliserar något som Mead (1976:120-124) benämner som *Den*

generaliserade andre. Detta kan ses som de rådande strukturer och normer, samhällets attityd, som alla inom det givna samhället delar. Detta innebär inte nödvändigtvis att en måste eller kommer att handla fullständigt i enlighet med samhällets attityd, men det kommer alltid finnas närvarande i ens medvetande.

Mead (1976:132-135) menar att *The Self*, Självvet, skapas utifrån ett ständigt pågående samspel mellan självet två delar, *I* (Jaget) och *Me* (Miget). Jaget ses som det subjektiva som är aktivt och handlar i nuet då Miget istället är det passiva objektet som existerar i dåtiden, resultatet av alla ens samlade erfarenheter. Genom att se sig själv utifrån andras ögon och attityder samt genom Den generaliserade andres attityd, påverkas ens uppfattning av sig själv. Detta sker genom att Jagets aktiva perspektivtagande blir en del av Miget, *I see Me*. Det är därmed relationen mellan dessa två delar som utgör själva medvetandet. Nya interaktioner och upplevelser bidrar till nya perspektivtaganden och med detta nya erfarenheter. Dessa erfarenheter återspeglar sig i och formar Självvet vilket medför att det befinner sig i en oupphörlig utveckling (Mead, 1976:144-148). Sammanfattningsvis pågår interaktioner inte bara mellan individer, utan även inom individen.

3.3 Konstruktion av könsidentitet

Butlers genusteori skulle kunna ses som en påbyggnad och ett komplement till Meads symboliska interaktionism, eftersom utgångspunkten ligger i interaktioner. Genusteorin förhåller sig kritiskt till det binära könssystemet och heteronormen genom fokus på uppkomsten av kön och befintliga normer kring detta. Butler tillför ett strukturellt fokus, till skillnad från Mead som har fokus på individen och hur den utvecklas. Med hjälp av Butlers teori kommer följande avsnitt främst belysa hur kön är något socialt och kulturellt konstruerat samt hur det är något personer utövar snarare än en egenskap som en besitter. Kön ses inte vara någonting en föds in i, utan det är tilldelat och konceptet av kön upprätthålls genom handlingar (Butler, 2007:28-29).

Butler belyser genus med hjälp av ett konstruktivistiskt perspektiv eftersom hon menar att kön inte är något en föds med utan det skapas genom social interaktion. En viktig distinktion som Butler (2007:55-56) gör i sin analys är mellan genus och kön. Genus kan förstås som socialt och kulturellt konstruerat, alltså en yttre definition som sedan beskriver en viss typ av könade kroppar. Genom genuskonstruktion bildas en uppfattning av kön som är allmängiltig. Hon

menar vidare att dessa två är skilda på det sättet att den ena inte förutsätter den andra (Butler, 2007:55-56). En kvinnligt könad kropp behöver inte nödvändigtvis erhålla ett konstruerat genus som överensstämmer med den kategorin, i detta fall "kvinna".

Butler utgår från det välkända citatet av Simone de Beauvoir (1973:301) "en föds inte till kvinna, en blir det" för att förklara själva akten att av att göra kön. Med begreppet *performativitet* åskådliggör Butler (2007:198-199) hur genus ständigt görs i interaktioner snarare än att det är en egenskap som en person innehar. Detta sker omedvetet och alla individer gör det genom handlingar. Eftersom att kön är socialt konstruerat finns det inte något original för kön. Genom att imitera något som redan är imiterat ett flertal gånger tidigare så skapas och reproduceras en kopia av kön. Genom denna imitation skapas enligt Butler (2007:198-199) en illusion om att kön är något stabilt med tillhörande normer och riktlinjer om hur det specifika könet ska göras. Detta är inte fallet utan performativiteten, upprepningen av kön, är inget som subjektet själv utför det, möjliggör istället subjektet. Med detta menas att en blir ett subjekt i och med upprepade handlingar (Butler, 2007:68-69). Även hos Mead (1976:109) finns uppfattningen om att identitet är något i ständig utveckling och som är föränderligt. Även imitationsmomentet kan ses återfinnas i Meads teori kring symboler och gester. Butler beskriver hur vi imiterar och lär oss könsuttryck medan Mead förklarar en imitation av symboler som grund för en ömsesidig kommunikation. På ett sätt kan alltså även genus ses som en grund till interaktion med andra. Detta kan ses i enlighet med en interaktionistisk teoribildning. Trots att Butler inte berör detta direkt så positionerar hon sig ändå genom sin teori. Butler menar vidare att kön inte kan göras själv, utan det görs alltid i relation till andra. Interaktion med andra är därmed grundläggande för görandet och bekräftandet av kön.

Det ramverk som begränsar och styr uppfattningar av kön kallar Butler (2007:44) den heterosexuella matrisen. Inom detta system, som råder i hela samhället, ses kön som två absoluta motsatser vilket tvingar in uppfattningen av kön i binära fack. Den heterosexuella matrisen grundas i tron om att individens genus baseras på det givna könet som i stor utsträckning definieras av att inte vara det motsatta genuset. Denna allmänna uppfattning av hur genus konstrueras menar Butler (2007:68-69) är snedvriden då föreställningen om att genus är något kontinuerligt och koherent är falsk. Den heterosexuella matrisen utgör därmed en reglerande verkan på individer inom den. Även den heterosexuella matrisen är socialt konstruerad, vilket innebär att dess stabilitet är en illusion. Butler (2007:59) menar även att

genom diskurser så tillgängliggörs kön och normativa mallar kring hur kön bör göras. Genom användningen av språk regleras handlingsmöjligheter till ett begränsat område. Detta är särskilt viktigt för denna uppsats då språket utgör en stor del av görandet av kön.

3.4 Resonemang kring det teoretiska ramverket

Nedan följer en diskussion kring de teorierna som ovan presenterats. Diskussionen grundas i resonemanget som sociologen Martin Berg (2008) för i sin avhandling *Självets garderobiär: självreflexiva genuslekar och queer socialpsykologi* om huruvida de två teoretikerna Mead och Butler går att kombinera. Vi presenterar nedan aspekter som berör delar av teorierna vilka kommer att användas i denna studie.

Berg (2008:104) lyfter att en betydande likhet mellan Mead och Butler är deras delade syn av att människan inte är en aktör från början, en blir istället det i samspel med andra genom regleringar. Butler fokuserar på regleringen av könade kroppar och menar att handlingar och gester tillskriver kroppen och subjektet betydelse snarare än tvärtom. Det är alltså i själva utförandet av dessa som en blir till som aktör (Berg, 2008:104-105). I enlighet med Berg menar Mead att en kommunikation med hjälp av gester möjliggör ett övertagande av andras attityder och att det är där en som självmedveten individ blir till (Berg, 2008:108). De menar därför båda att en som individ måste vara medveten om och foga sig efter samhällets spelregler för att kunna "bli till". Hos Mead präglas detta av en social karaktär vid internaliseringen av Den generaliserade andre medan Butler utgår från den diskursiva regleringen (Berg, 2008:105). Det som inte tas i beaktande hos Mead är aspekten av de könade kropparnas vikt för ramarna för regleringen av rolltagandet, vad som är lämpligt att göra inom en roll beroende på hur ens kropp könas, något som däremot Butler kan komplettera med (Berg, 2008:106). Berg (2008:21) menar å andra sidan att Butler saknar den centrala delen av Meads teori som utgörs av Självets föränderlighet. På liknande kompletterande vis kommer vi i denna studie att använda oss av teorierna och låta dem fylla i varandras luckor. Eftersom studien undersöker situationer med interaktioner där en strukturell aspekt även kan belysas, så kompletterar dessa teorier varandra.

4 Metod

I detta kapitel presenteras och motiveras valet av den kvalitativa studiens metod och material utifrån studiens syfte att lyfta transpersoners upplevelser av könssegregerade utrymmen i

offentligheten. Vidare följer en redogörelse för urvalet samt tillvägagångssättet för produktion, bearbetning och analys av det empiriska materialet genom noggrann beskrivning av kodningsprocessen. De etiska riktlinjer som har tagits i beaktande samt validiteten och reliabiliteten diskuteras avslutningsvis.

4.1 Metodologisk utgångspunkt

För att undersöka individers enskilda upplevelser har en kvalitativ metodologisk ansats valts. Detta motiveras utifrån att en kvalitativ studie är bäst lämpad att generera förståelse kring människors föreställningsvärld utifrån påträffade mönster (Trost, 2005:14). En kvantitativ metod hade bidragit med data om spridningen av olika individuella erfarenheter, men inte erhållit en djupare individuell upplevelse (Trost, 2005:8).

Då intervjumetod innebär ett empiriskt material som utgörs av berättelser har en hermeneutisk ansats använts i denna studie. Det uttrycks genom tolkningar av mening, vilket är centralt för hermeneutik (Gilje & Grimen, 2007:172-173). Med hjälp av den hermeneutiska metoden kan villkor, mening och avsikter bakom handlingar klargöras, vilket är av vikt vid tolkning av livsberättelser. Eftersom människor själva tillskriver mening till fenomen bidrar hermeneutiken till att forskare kan förhålla sig till informantens förbestämda bild (Gilje & Grimen, 2007:175-176). Detta synsätt kallas för dubbel hermeneutik, vilket genomsyrar det metodologiska tankesättet i denna studie.

4.2 Datainsamlingsmetod

Kvalitativa intervjuer har använts som datainsamlingsmetod i syfte att svara på de frågeställningar som ställs, eftersom metoden skapar möjlighet till förståelse av upplevelser (Trost, 2005:14). Kvalitativa intervjuer utmärks av innehållsrika svar på raka frågor (Trost, 2005:14), vilket är typen av data som ämnas undersökas och tillika varför intervju valts som metod. För att få tillgång till dessa personliga upplevelser och erfarenheter krävs ett samtal med informanterna, vilket innebär ett uteslutande av observation som metod. Detta eftersom interaktionen i sig inte är det som främst är relevant för syftet, utan de egna upplevelserna av situationerna.

För att besvara studiens frågeställningar sammanställdes teman i förväg som ämnades behandlas under intervjuerna (se Bilaga 1). En övervägande majoritet av frågorna var av

öppen art och graden av standardisering på intervjuerna var låg (Trost, 2005:19-20). Den kan ses som låg eftersom ordningen på frågorna samt vilka följdfrågor som formulerades anpassades efter informanterna i ett reflexivt samtal delvis utifrån det upplevda samtalsklimatet. Hänsyn togs också till informanterna och deras individuella förutsättningar vid val av exempelvis språk samt språkbruk. Informanterna kunde därmed själva styra samtalet och beröra det som uppfattas viktigt för dem. En intervjuguide (se Bilaga 1) användes som stöd vid intervjuerna men är inget som nödvändigtvis behöver följas för att få till en bra intervju (Kvale & Brinkmann, 2014:51). Frågorna konstruerades i syfte att inte göra antaganden kring varken könsidentitet, etnicitet, funktionalitet eller personliga relationer. För att undvika tillskrivande av mening som inte är grundad i informantens förståelse så var frågorna som ställdes av konkret karaktär (Aspers, 2011:155). Denna kategori av frågor ger en ökad möjlighet till detaljerade och tydliga skildringar av personliga upplevelser.

För att forma en bättre bild av fältet genomfördes även en förstudie med en testintervju. Det är fördelaktigt att kunna testa ett mindre utförande för att kunna skapa en bredare insikt av studiens komponenter och för att få möjlighet att förbättra metoden (Aspers, 2011:16). Förstudien resulterade i att frågor i intervjuguiden tillkom och att en del frågor omformulerades. Detta gjordes för att förbättra förutsättningarna att generera svar som skulle kunna ses som användbara för att besvara studiens formulerade frågeställningar.

4.3 Motivering av urval och avgränsningar

Studien ämnar att undersöka transpersoners upplevelser samt skapa en förståelse kring dem, vilket endast kan uppnås genom att rikta sig till de berörda individerna. Då tidigare forskning med fokus på transpersoner redan har täckt in personer i transpersoners närhet och deras upplevelser så har vi valt att avgränsa oss till enbart transpersoner som individer. Detta medför en agens och subjektivitet till informanterna vilket är ett förhållningssätt som gynnar representationen av deras egna perspektiv.

För att säkerställa mängden informanter så har inga vidare avgränsningar gjorts bortsett från kriteriet att informanterna ska identifiera sig med gruppen transpersoner. Det ställdes inte heller några tidskrav på hur länge informanterna ska ha definierat sig som transperson vilket avspeglas i informanternas varierade upplevelser. Transperson är ett paraplybegrepp som innefattar många identiteter, vilket även medför en stor variation inom den givna gruppen. Dessa val att inte avgränsa kan eventuellt bidra till svårigheter att identifiera likheter mellan

informerarna, men det återspeglar även variationen inom den stora gruppen vilket är en aspekt som vill framhävas. Det begränsar inte heller vilka erfarenheter som lyfts.

Inga åldersbegränsningar har gjorts i syfte att inkludera så många informanter som möjligt. Aspekten upplevs mindre relevant eftersom åldern varierar när personer börjat identifiera sig med en annan könsidentitet än den de blev tilldelad vid födseln. På grund av studiens utformning och det begränsade urvalet är därmed generationsskillnader en aspekt som studien inte kommer att beröra. Några av informanterna har vuxit upp i andra länder än Sverige och gör därför jämförelser mellan erfarenheterna. Med anledning av studiens omfattning samt syftets geografiska avgränsning kommer dessa aspekter inte behandlas.

Trots ett idogt sökande förekom det vissa svårigheter med att hitta informanter, vilket resulterade i åtta stycken intervjuer istället för tio som var rekommendationen. Då informanterna i resultatet uttrycker att det är påfrestande och besvärligt att ständigt mötas av frågor från andra personer rörande sin könsidentitet kan det vara en möjlig förklaring till det låga intresset. En del informanter nämnde att de även fått fler förfrågningar om att ställa upp i liknande studier vilket kan vara krävande i kombination med de ständiga frågor som de möter dagligen. Det finns en spridning bland informanterna gällande könsidentitet med fyra ickebinära, tre transmän och en transkvinna. Informanternas ålder löper från 19 till 40 år, de flesta bor i större städer men några bor på landet och det fanns även en spridning rörande etnicitet. Detta resulterade i ett varierat och rikt material. Då ämnet var känsligt och påfrestande för många av informanterna är det inte etiskt försvarbart att intervjua fler än nödvändigt om en bra spridning och grund för analysen i materialet redan finns.

4.4 Genomförande

Sökandet efter informanter har främst skett genom att annonsera och informera om studien på sociala medier, dels publikt via författarnas egna privata konton men även i separatistiska grupper som författarna eller kontakter inom målgruppen har tillgång till. Detta kan då ses som ett bekvämlighetsurval (Trost, 2005:120). Somliga personer inom målgruppen som själva deltagit i studien har tagit kontakt med egna vänner som skulle kunna tänkas vara intresserade. Därmed har informanterna påträffats med hjälp av bland annat snöbollsurval (Aspers, 2011:95-96). Tillvägagångssättet ansågs vara det mest effektiva med tanke på den

begränsade tillgången till uppgifter om personer inom målgruppen samt studiens omfattning och tidsbegränsning.

Totalt intervjuades åtta stycken personer och intervjuerna varade mellan 40 och 70 minuter, med ett genomsnitt på 46 minuter. Platsen för intervjun valdes av informanterna själva för att ge större möjlighet för en trygghetskänsla vid intervjutillfället (Trost, 2005:64). Aspekten att informanten ska känna sig trygg i intervjusituationen anses extra viktig då ämnet för intervjun kan uppfattas känsligt. Intervjuerna genomfördes med endast en av författarna närvarande för att undvika att informanten skulle uppleva ett underläge (Trost, 2005:46). Intervjuerna spelades in med hjälp av en mobiltelefon som placerades mellan informant och intervjuare. En applikation som endast sparar data på den lokala enheten användes för att motverka ofrivillig delning av materialet. En intervju genomfördes på engelska då det var det gemensamma språket. Resten av intervjuerna genomfördes på svenska. Ytterligare en annan informant hade svenska som andraspråk vilket hanterades på samma sätt. Dessa intervjuer innebär en risk för en språkbarriär och misstolkningar då ingen av parterna har språket som modersmål. För att undvika detta valdes det att i början av intervjun gå igenom de centrala begrepp som skulle komma att användas så att alla parter skulle vara eniga om betydelsen och användandet av dessa. Vi upplevde inte detta som ett större hinder eftersom begrepp klargjordes och respektive språk är det som informanterna vanligtvis använder, vilket innebär att de är vana vid språkbruket. Vi upplevde dock att det var svårare för de som inte använde sitt förstaspråk att hitta orden, men detta är något som inte tros påverka resultatet markant.

Under intervjuerna ämnade vi i högsta möjliga mån följa Jan Trosts perspektiv angående avsaknaden av ett utbyte av synpunkter och åsikter mellan intervjuare och intervjuperson (Trost, 2005:30). Intervjuaren gav under intervjutillfället allt utrymme åt informanten och dennes personliga upplevelser. Dock validerade intervjuaren informantens känslor och upplevelser för att bekräfta dem som giltiga i hopp om att detta skulle öka informantens känsla av trygghet och göra den bekväm.

4.5 Kodning och transkribering

I direkt anslutning till avslutad intervju transkriberades materialet av samma person som genomförde intervjun. Detta gjordes för att materialet fortfarande var färskt i minnet vilket ökar chansen för en precis återgivning av situationen. Transkriberingen är gjord ordagrant och

innehåller meningsbärande pauser, vilket både underlättar läsningen samt ger en tydlig bild av intervjusituationen för den som inte var närvarande (Aspers, 2011:156). Personen som genomförde intervjun förde även anteckningar över de egna reflektionerna och intrycken som uppstod under intervjun. Detta gjordes delvis för att kunna anpassa intervjuguiden för kommande intervjuer om det skulle visa sig att någon specifik fråga gjorde informanten obekvämt eller upprörd, men även för att belysa egna fördomar och förväntningar av informantens svar och ha dessa i beaktande vid senare analys av materialet. Det transkriberade materialet skrevs sedan ut för att vidare underlätta kodning och analys. Innan analysen fick informanterna ta del av transkriberingarna av sina intervjuer för att säkerställa att inga missförstånd hade skett under transkriberingen. Eftersom ämnet är känsligt för många av informanterna fick de därmed en möjlighet att säkerställa att deras reflektioner framgår tydligt och inte kan misstolkas samt att de är bekväma med att vi använder oss av materialet i studien.

Eftersom vi som författare har olika kunskap och förståelse kodades intervjuerna separat i det första skedet för att minska risken av att färgas av varandras tankar och idéer. Stycken i intervjuerna färgkodades med grund i de teman som vi utgick från i intervjuguiden; *Könsidentitet*, *Bemötande från omgivning* samt *Könsbinära rum*. Sedan jämförde vi våra kodade intervjuer med varandra och de slogs samman. Färgkoderna bröt vi därefter ner i underkategorier. Nedan följer ett exempel för hur ett citat under färgkoden *Könsbinära rum* har kodats med underkoderna *Självmedvetenhet*, och *Negativ emotion* som är fetmarkerade i citatet.

*Ja, de gör de. Ehm... Jag blir... extra mycket på min vakt. Om jag måste vara i ett könsbinärt rum. Ehm... Jag eh... alltså pulsen stiger, jag blir medveten om allt. Typ, sättet jag går på. Ska jag le, ska jag inte le? Är det feminint att le? *Skrattar* Det blir otroligt många tankar i huvudet. Och det bli stressigt och leder till... så onödigt många tankar som andra personer aldrig ens har tänkt. Ja...*

Detta var ett steg av analysen och därefter följde en koppling till det teoretiska ramverket.

4.6 Etiska överväganden

Vetenskapsrådets forskningsetiska principer (2002) har tagits i beaktande under genomförandet av studien. De fyra huvudsakliga aspekterna är följande; informationskrav, samtyckeskrav, konfidentialitetskrav och nyttjandekrav (Vetenskapsrådet, 2002:6). Genom att vi vid första mailkontakten med informanterna bifogade ett informationsbrev där studiens syfte tydligt förklarades och intervjusituationen presenterades så har informationskravet tillgodosetts. Genom att tydligt informera eventuella informanter om studien i förväg så motverkas överraskningar och en rimlig bedömning om deltagande kan göras. Vid intervjutillfället gavs även tydlig information om att deltagandet i studien var helt frivilligt och kunde avbrytas när som helst utan att vidare motivera detta beslut. Då vissa frågor som ställdes under intervjun kunde upplevas som jobbiga och för personliga för informanten var vi även noga med att trycka på att de inte behövde svara på alla frågor. Samtyckeskravet togs i beaktande då informanten frivilligt fick besluta om hen ville ställa upp på intervju, vilket säkerställdes genom en första intresseanmälan, och sedan bekräftades vid intervjutillfället. Vid senare transkribering av intervjuerna ändrades information som kan vara avslöjande för personens identitet, såsom exempelvis namn, bostadsort eller arbetsplats. Detta gjordes för att bemöta konfidentialitetskravet.

Eftersom namn många gånger är starkt kopplade till kön är de fiktiva namnen valda utifrån informanternas faktiska namn och huruvida de uppfattas som könade eller ej. När osäkerhet rådde kring namn kontaktades informanterna för att säkerställa att de är bekväma med det fiktiva namnet. Vilket pronomen som har använts för de olika informanterna utgår från vad de själva använder och är konsekvent genom uppsatsen.

4.7 Roll som forskare i förhållande till det studerade fältet

Ingen av författarna tillhör den studerade gruppen vilket för med sig både positiva och problematiska aspekter. Dels är målgruppen redan en utsatt grupp i samhället och framställningen av dem i media ger ofta bara en specifik, smal bild eller är exotifierande. Vi är medvetna om vår maktposition som forskare då vi kan påverka skildringen av transpersoner. Signe Bremer (2011) har i sin avhandling diskuterat teoretiseringen av transsexualism och lyfter vikten av att föra en reflexiv diskussion kring den egna rollen som forskare då det handlar om hur en representerar socialt utsatta grupper (Bremer, 2011:36). Detta resonemang har vi använt kring just aspekten att som cisperson bedriva forskning som

skildrar transpersoner i denna studie. Vi vill inte på något sätt riskera att frånta transpersoner sitt tolkningsföreträde. Därför är det viktigt att tänka på hur även teorierna skildrar transpersoner och att de ger en rättvis bild. För att närma oss detta har vi låtit informanterna ta del av transkriberingarna för att ge en möjlighet att de uppfattats korrekt samt för att säkerställa att empirin inte innehåller forskarens egna tolkningar.

Det finns även en risk att informanterna är mindre benägna att dela med sig av sina erfarenheter och känslor på djupet om den som intervjuar själv inte kan sätta sig in i informantens situation. Det finns en möjlighet att detta gör att informanten känner sig otrygg. För att undvika detta har en vän som själv är transperson och insatt i fältet kontaktats. Denna referensperson har under studiens gång fungerat som bollplank rörande formuleringar av intervjufrågor och informationsbrev för att säkerställa användningen av ett lämpligt och respektfullt språkbruk. Patrik Aspers (2011:11) anser att detta är fördelaktigt då en ska studera ett främmande fält. Självfallet har vi också under studiens gång utökat vår kunskap rörande området samt hållit oss uppdaterade om viktiga händelser för att intervjutillfällena ska ge så goda resultat som möjligt.

En annan möjlig lösning för denna aspekt hade kunnat vara att genomföra gruppintervjuer. Möjligen hade informanterna kunnat känna igen sig i varandras berättelser, vilket eventuellt hade bidragit till en ökad öppenhet. Det fanns dock inte utrymme för att göra detta på grund av tidsbrist samt att informanterna bor i olika delar av landet. Det är inte heller en självklarhet att informanterna skulle känna sig bekväma med att dela med sig av sina personliga upplevelser framför ett flertal främlingar endast för att de också är transpersoner.

Att som intervjuare inte själv tillhöra den berörda målgruppen innebär inte bara problematiska och negativa aspekter. En möjlig fördel är att vi kan tolka materialet utan att det präglas av våra egna känslor och upplevelser. En större distans skapas därför till materialet än om vi hade tillhört målgruppen.

4.8 Validitet och reliabilitet

Genom att kontinuerligt reflektera över forskningsmetoden i en studie kan reliabiliteten, validiteten och därmed även studiens trovärdighet förbättras. För att läsaren ska kunna skapa sig en egen bild av studien krävs transparens i varje steg, och förståelse för att objektivitet inte

eftersträvas. Genom att vara transparent och medveten om förförståelse kan trovärdigheten förhöjas (Trost, 2005:114-115). Nedan förklaras reliabilitet och validitet i förhållande till studien.

Reliabilitet innebär tillförlitlighet i att genomförandet av studien är stabilt och resultatet skulle bli detsamma vid en omprovning. Trost (2005:112) menar att det är annorlunda att se på reliabilitet vid kvalitativa intervjuer, då situationen inte kan göras helt standardiserad i och med så kallade slumpinflenser. Intervjuaren kan säga något som misstolkas eller ha ett kroppsspråk som informanten tolkar in i hur denne utformar sina svar.

Validitet innefattar om studien undersökt det den avsett att undersöka. Det innebär specifikt vid intervjuer att de ställda frågorna är konstruerade så att informanternas svar svarar på studiens frågeställningar (Trost, 2005:113). För att optimera validiteten har vi noga konstruerat intervjuguiden i relation till frågeställningar och syfte samt varit flexibla med vilka frågor som ställs för att komma åt de önskade erfarenheterna.

Trost (2005:113) belyser att reliabilitet och validitet är mätbara begrepp som härstammar från den kvantitativa forskningen, vilket inte är helt applicerbart på den kvalitativa metoden. Bara för att dessa aspekter inte är mätbara betyder det inte att studiens datainsamlingsmetod kan vara trovärdig och vetenskaplig, vilket är något vi tagit i beaktande i denna studie.

4.9 Kritisk reflektion av metodval

En hermeneutisk tolkning av materialet medför också en viss problematik då forskaren själv tolkar materialet och tillskriver det mening. Marc-Wogau et al. (2008:105-108) presenterar Gadamer's diskuterar vikten av att bli medveten om, ifrågasätta och anpassa sina fördomar kring det ämne en ämnar att studera. Aspers (2011:68-69) menar att detta uppnås genom att specifikt under tolkningen hålla en distans till det insamlade materialet. Ingen människa kan alltså nollställa sig själv och bli totalt objektiv, men en kan synliggöra sina fördomar och ha dem i åtanke vid intervjuerna samt när analysen av materialet ska genomföras. Detta har vi under hela studiens gång haft i beaktande. Precis som ovan nämns rörande rollen som forskare kräver detta en öppenhet samt ständig reflektion rörande den egna förförståelsen. I detta fall kan det också ses som en fördel att vi författare är två enskilda individer med olika erfarenhet samt kunskap om fältet. I kombination med faktumet att intervjuerna inte har genomförts

tillsammans ökar också graden av bias vid de faktiska intervjuerna samt tolkningen av materialet.

Då informanterna har berättat om sina upplevelser och erfarenheter i retrospekt infinner sig alltid en risk att berättelserna inte helt stämmer överens med hur situationen faktiskt såg ut samt vilka känslor och tankar som då uppkom. Detta kan skapa ett material som är motsägelsefullt, vilket är en vanlig risk vid intervjuer (Trost, 2005:130-131). Då frågeställningarna också berör hur dessa upplevelser gör intryck på informanterna finns dock ett värde i att behandla situationer som både inträffat nyligen och en längre tid bakåt. Det går då att jämföra dessa upplevelser med varandra för att hitta likheter och skillnader.

5 Resultat och analys

I följande avsnitt presenteras studiens resultat med grund i citat från det empiriska materialet. Initialt presenteras resultatet i samband med kortare analys i den löpande texten, därefter följer en sammanfattande och djupgående analys. Kapitlet utgår från studiens tre frågeställningar och behandlar därmed informanternas beskrivningar av bemötande från andra i könssegregerade rum samt hur de reflekterat kring sin könsidentitet i rummen. Informanternas definitioner av trygga och otrygga rum lägger även det grund för analysen.

Detta kapitel är därför uppdelat i tre avsnitt som visar på teman vi urskilde vid kodning; *Andras bemötande*, *Trygga och otrygga rum* samt *Könssegregerade rum*. Kapitlet redogör för informanternas reflektioner kring dessa teman och vi analyserar kopplingen mellan dem. Utgångspunkt för analysen och det huvudsakliga för studien är kopplingen till de könssegregerade rummen.

Resultatet visar genomgående att informanterna identifierar otrygga rum med främmande människor då deras kunskap om trans är okänd, vilket kan innebära ett bemötande som uppbådar obehagskänslor hos informanterna. De upplever att andras bemötande i de könssegregerade rummen skiljer sig mot andra rum i och med en ökad granskning samt ifrågasättande. Informanterna upplever att den snäva tvåkönsnormen är stark i dessa rum vilket synliggör att de ständigt måste förhålla sig till normerna. De menar även att andras bemötande i könssegregerade rum inte påverkar hur de identifierar sig själva, men har inverkan på deras välmående.

5.1 Andras bemötande

I detta avsnitt redogörs för vad informanterna anser är ett respektfullt bemötande samt hur de faktiskt blir bemötta i sin vardag. Genom att kartlägga informanternas upplevelser av andras bemötande av dem i allmänhet ges också möjlighet till att vidare bedöma om informanterna upplever att det skiljer sig mot attityder i könssegregerade rum. Avsnittet är uppdelat i två delar. Första delen behandlar specifikt typen av frågor som informanterna ofta bemöts av. Den andra delen berör hur andra läser informanterna samt hur de upplever felköning. Resultatet visar att personer i omgivningen många gånger förväntar sig att transpersoner ska svara på andras nyfikna funderingar. Hur dessa frågor uppfattas och bemöts av informanterna beror på hur väl de känner personen och intentionen med frågan. Överlag upplevs frågorna som besvärliga. Informanterna uttrycker att ett respektfullt bemötande innebär att bli behandlad som vem som helst, utan någon anmärkning på könsidentiteten. Det inkluderar även att bli könad med rätt pronomen och namn, då det uttrycks som viktigt. Felköning upplever många som jobbigt och obehagligt. Nedan följer en fördjupning av de två delarna.

5.1.1 Andras frågor

Ett genomgående drag är att alla informanter upplever andras antaganden om att ständigt vara öppen för frågor om könsidentiteten påfrestande. Många beskriver att de är trötta på att förväntas svara på alla möjliga frågor och förklara vad trans innebär, speciellt när frågorna ställs av obekanta cispersoner samt är osmidigt ställda. Informanterna Joel och Lye beskriver följande:

Citat 1, Joel

Det blir väldigt respektlöst när det är människor jag inte känner så väl som ställer extremt privata frågor. Eh... Man blir ju liksom en frågelåda och det är väldigt väldigt störikt.

Citat 2, Lye

Men som med allt som att... att det handlar om att du är genuint intresserad, du är respektfull eller handlar det om att du... försöker liksom sätta någon exotisk stämpel? Speciellt om ursprung som land eller som i transidentitet.

Flera informanter tar upp intentionen bakom frågorna som en viktig faktor till hur de ställer sig till dem. Om frågorna ställs på ett sätt så att en kan välja att avböja så upplever flera informanter att de är mer okej. Alex beskriver det som en förutsättning för att frågorna ska uppfattas hänsynsfulla:

Citat 3, Axel

Det är jobbigt om någon ba "Vi måste prata om det här! Vi vill veta den här grejen!". Bara ja okej... då är det bättre om man säger ba "Får jag fråga de här grejerna? För jag undrar väldigt mycket" liksom sådär. [...]Ja men jag kan berätta eller... nej men du kan faktiskt läsa på internet, eller jag kan skicka en länk.

En del informanter påpekar också vikten av huruvida de känner personen som ställer frågorna eller ej. Om frågan kommer från en bekant eller vän upplevs ofta frågan vara ställd med en god intention. Den ses då handla om välvilja och grundas i att kunna bemöta informanten på ett hänsynsfullt sätt. Både Joel och Love tar upp detta:

Citat 4, Joel

Folk blir väldigt nyfikna. Och det kan vara okej om det är nära vänner eller om man är igenkännande och förstår, för det är klart att folk är nyfikna.

Citat 5, Love

För att de är ändå inte... jag tror att det är liksom lättare att ställa den typen av frågor när en inte känner personen alls eller liksom inte har någon kontakt överhuvudtaget. Som folk ställer kanske snarare till främmande människor eller personer de i alla fall inte känner. Eh att då är folk ganska gränslösa i vad de ställer för frågor liksom.

Love pratar om hur osmidiga och olämpliga frågor främst ställs av personer som en inte är bekant med vilket även Joel tar upp. Resterande informanter har inte direkt berört skillnaden på frågor ställda av vänner respektive främlingar, men alla har berört det konstanta bemötandet av osmidiga frågor och att det kan upplevas påfrestande.

Sammanfattningsvis presenteras resultaten ovan för att skapa en bild av hur bemötandet av transpersoner kan se ut. Informanterna berör alla aspekten av att få frågor och att de inte alltid

mottas positivt. De upplever att främlingars frågor inte alltid är ställda med välvilja, utan de grundar sig mer i en nyfikenhet. Denna gränslösa nyfikenhet är något återkommande i informanternas berättelser.

5.1.2 Att bli läst

Två av informanterna berättar om att de ofta läses som cispersoner och att de får ta del av transfobiska skämt och attityder. Alex svarar på frågan om hur öppen han är med sin könsidentitet och Isak berättar närmare om en specifik situation som har varit obehaglig och jobbig:

Citat 6, Alex

Samtidigt så tycker jag att det är väldigt jobbigt att inte vara öppen. Då är det verkligen såhär... oj, nu förväntas jag ha de här erfarenheterna som jag absolut inte har, som jag inte vill ha heller liksom. Nu förväntar ni er att jag ska tycka de här sakerna... Oj, nu kom det transfobiska skämt här, mm, vad roligt! "Det är ju ingen som är sådan här, haha!"

Citat 7, Isak

*Då gick jag in i personalrummet, det kommer två (yrke som arbetar med barn) och börjar prata om ett barn de har där. Och att det här barnet har ehm... alltså underkläder som egentligen ska på *luftcitat med fingrarna* motsatta könet. Och jag känner ju direkt att... det här kommer bli obehagligt för mig. De fortsätter prata liksom... "Pojkar ska ju vara pojkar, flickor ska vara flickor"... Liksom sitter jag där.*

Dessa citat visar att även om personer i omgivningen inte vet att dessa informanter är trans, så blir informanterna ändå påminda om andra människors negativa syn på transpersoner, vilket väcker negativa känslor hos informanterna.

När informanterna talar om positiva och respektfulla bemötanden säger de att det innebär att bli bemött som vem som helst, såsom cispersoner vanligtvis blir bemötta. Joel och Lo svarar på frågan om vad ett respektfullt bemötande är för dem:

Citat 8, Joel

Trevligt och typ, jag vet inte, det är nog inte så jättstor skillnad på sånt. Jag vill bli bemött så som andra själva vill bli bemötta.

Citat 9, Lo

Asså det handlar mer om att, vara van, vara mänsklig och... Ja, tänk efter att... skulle du sagt det här till vem som helst eller är det just den här?

Denna önskan kring att inte bli behandlad annorlunda för att de har en icke-normativ könsidentitet framgår även genom tidigare nämnda citat kring frågor de brukar få (Citat 1-5, sida 26-27). Detta är återkommande i nästan alla intervjuer.

En annan aspekt av ett respektfullt bemötande som alla informanter lyfter är användandet av rätt pronomen. Detta anses viktigt och berörs i intervjuerna på olika sätt. Att andra personer läser en fel eller felkönar en har varit plågsamt i varierande grad, beroende på var i processen mot sin könsidentitet informanterna har befunnit sig. De har alla upplevt det olustigt under någon period. Joel berättar om hur det var precis när han hade kommit ut:

Citat 10, Joel

Då blev jag ju mycket mer felkönad och jag reagerade väldigt starkt på det men jag visade det aldrig för jag tyckte att det var väldigt jobbigt. Nu har jag ändå känt att jag kan, eller jag har börjat säga ifrån lite mer. [...] Men nu är det mer såhär att jag börjat, men jag är verkligen värd det. Jag har förstått det och det är skönt.

Citatet ovan visar på obehagskänslor kring felköning. Att bli könad korrekt ses som grundläggande för ett respektfullt bemötande, vilket Joel anser att alla förtjänar. Detta är en åsikt de flesta delar, men några tar ändå upp att de har förståelse för att omgivningen, både vänner och främlingar, kan ha svårt att anpassa sig till ett medvetet språkbruk. Love och Ayo berättar om sina upplevelser av felköning:

Citat 11, Love

Att det kanske är en längre process för vissa personer och så. Och att det... det inte handlar om onda avsikter eller att de inte förstår att jag är trans, utan mer att det liksom kan ta tid för dem att såhär anpassa sitt språk. Så att det... Sen känner jag

också att, men för mig är det skönt att känna att jag vet att de försöker och det är det som är viktigast för mig liksom. Så kan jag vara trygg i att de gör det.

Citat 12, Ayo

För mig är det viktigt... det handlar inte om att, men visst det är jobbigt att bli felkönad, men jag blir hellre felkönad av en vän som menar väl och som ber om ursäkt och korrigerar sig själv, eller bara säger "ursäkta, jag glömde, det var inte meningen" än någon som inte bryr sig. Eller aktivt felkönar liksom.

Citaten ovan visar på att aktiv felköning orsakar obehagskänslor. Flera informanter säger att det är bättre att andra frågar om vilket pronomen informanten använder om sig själv istället för att anta det. Dessa frågor ses i mer positiv dager än de som tidigare har nämnts eftersom de ställs för att kunna bemöta personen på ett korrekt sätt. Det stämmer överens med tidigare citat som berör ett respektfullt bemötande (Citat 4, 5, sida 27).

De informanter som speciellt tar upp aspekten av språkbruk är de som identifierar sig med en ickebinär könsidentitet. Ayo och Lye berättar:

Citat 13, Ayo

Men hur det ser ut just nu... det går ju inte att bli uppfattad som en ickebinär om man inte berättar det. Då tänker jag ju utifrån, ja men när jag går in på Ica och handlar. När jag pratar med en person som jag aldrig har träffat förut.

Citat 14, Lye

Jag brukar säga att jag är en ickebinär transperson. Använder pronomen hen eller den. Och det blir väl ofta bara hen för att ingen... det är liksom så långt vi har kommit, att folk har börja hört det ordet.

Citaten ovan visar på att informanterna är medvetna om att tvåkönsnormen fortfarande är väldigt stark vilket återspeglas i språkbruket.

Avsnittet om andras bemötande visar att även om informanterna läses som cis av andra blir de ändå påmindas om att attityder i samhället överlag är transexkluderande. Att ständigt få frågor av andra fastställer bilden av att transpersoner är något annorlunda. Detta kan enligt Meads

(1976) resonemang ses som att Den generaliserade andre oavbrutet gör sig påmind, även om de transfobiska skämten eller påståendena ej är riktade direkt till individen. Den generaliserade andre präglas starkt av den rådande tvåkönsnormen vilket lämnar lite plats för könsidentiteter mellan eller bortom den. En förmedlar verkligheten till sig själv genom andra och med felköning förmedlas en bild som går emot den egna upplevda identiteten, vilket kan förklara de negativa känslorna som informanterna upplever i samband med detta. Även Butlers (2007) heterosexuella matris är något som här gör sig tillkänna, då idén om att det bara finns två kön och att de är varandras motsatser uppenbarligen är något som präglar de transfobiska personernas synsätt. Tankesättet hos Isaks kollegor (Citat 7, sida 28) är ett exempel på detta då de uttrycker att pojkar och flickor skiljer sig från varandra. Kollegorna har genom diskurser blivit tilldelade normativa mallar för hur en gör kön, vilket medför att de uttrycker att det är fel om ett barn har underkläder som enligt normen ses tillhöra det andra könet. Barnet ses då göra kön på fel sätt. Attityden att kön endast kan göras på ett begränsat sätt antyder att kollegorna tycker att överskridande av normen är fel och i förlängningen även Isak.

Användandet av språk i form av pronomen och namn betyder mycket och påverkar många av informanternas välmående. Detta tas särskilt upp i förhållande till en ickebinär könsidentitet eftersom pronomen som hen och den inte är lika väletablerade. Genom att använda ett korrekt språkbruk kan personerna själva sätta ord på sina könsidentiteter, vilket de gärna vill att personer i deras närhet också ska göra. Hos både Mead (1976) och Butler (2007) har språket en central plats i interaktioner och för identitetsskapandet. Detta eftersom att individer är beroende av sin omgivning för att bli bekräftade i sin identitet. Enligt Mead (1976) kan det ses som att Jaget tar till sig felköning från andra personer och lagrar det som en erfarenhet i Miget, vilket formar Självvet. Enligt Butler (2007) skulle felköning kunna vara ett tecken på att görandet av kön är ogiltigt. Diskurserna kring pronomen är starkt inpräntade och styr därmed vilka handlingar och uttryck som de innefattar. Språket kan därmed både utesluta och bekräfta görandet av kön. Några av informanterna tar upp att det är många runt omkring dem som har svårt att anpassa sitt språkbruk och specifikt rörande ickebinära pronomen. Enligt Mead (1976) skulle felköning av binära transpersoner kunna förklaras med att pronomen han och hon har en stark symbolisk koppling till tvåkönsnormen och de förväntade uttrycken som de två könen förväntas ha. Om en person exempelvis bär på typiskt kvinnligt kodade attribut men säger att den har pronomen han kommer meningen som detta pronomen som symbol bär på inte längre tolkas på samma sätt, vilket kan skapa förvirring. Detta eftersom symboler bara

fyller en funktion om de tolkas på samma sätt av sändaren och mottagaren. Hen och den kan därmed ses som symboler som ännu inte ingår i gemene mans samling av symboler.

5.2 Trygga och otrygga rum

I detta avsnitt sammanställs informanternas upplevelser av otrygga och trygga rum. Ett genomgående inslag i empirin är att informanterna säger att de aktivt undviker de platser som de betraktar som otrygga och söker sig till vad de anser trygga platser. Om informanterna upplever en plats som trygg eller inte beror bland annat på vilka som vistas på platsen, om de har någon kunskap om trans och om det därmed finns någon risk för ifrågasättande eller inte. Trygghet är därmed en subjektiv känsla som uppkommer när informanterna upplever sig kunna slappna av och inte behöver vara på sin vakt. Matteo beskriver det kortfattat:

Citat 15, Matteo

I guess you always go to the places where you feel safe. I'm trying to look for safe places.

Nedan följer en utförligare redogörelse av exempel på de olika faktorerna som utmärker trygga och otrygga platser enligt informanterna.

5.2.1 Okända människor och kunskap om trans

De rum och sammanhang som upplevs som otrygga och speciellt svåra att vara trans i menar nästintill samtliga informanter är platser som innefattar många okända människor, eftersom de inte vet hur de kommer att bemöta dem eller vad de har för kunskap om transpersoner. Anwar och Isak berättar:

Citat 16, Anwar

För att, för dom jag är ett frågetecken. "Är det en han eller hon? Vem är han eller hon?". Eller eh... Vad ska göra dom, de blir också förvånade.

Citat 17, Isak

Ehm... annars är jag väldigt nojig. Om jag inte vet vilka personer som kan vara där, är det en förening som är feministisk? Liksom, då är det hur lugnt som helst. Men andra ställen... jag vet inte, typ... asså vad som helst typ en konsert eller

fobollsmatch... är inte så tryggt, upplever jag det som. Även om det kan vara liksom könsneutrala toaletter, det kan... det är inte direkt något... något könat rum så, men det kan fortfarande vara otryggt.

Som vi kan se är kunskapen om trans en avgörande aspekt för informanternas uppfattning av rummens trygghet. Isak exemplifierar ovan feministiska rum som ett sammanhang där han kan slappna av. Vi tolkar det som att han menar att det i dessa rum rör sig människor som är insatta i transfrågor, vilket tyder på att kunskapen har en inkluderande och trygghetsfrämjande effekt. Vidare upplever nästan alla informanter HBTQ-sammanhang som trygga platser. Joel och Ayo säger att det är lätt att vara trans i queer-sammanhang. Informanterna utvecklar vidare:

Citat 18, Joel

Men att man känner att man blir accepterad på ett helt annat sätt. Eftersom folk är väldigt väldigt måna om att det blir rätt liksom. Och att det är många andra transpersoner där. Jag tänker egentligen att i helt transseparatistiska rum känner nog jag mig helt trygg, men det är ändå ganska sällan som jag är i såna. Så därför så tar jag queer-sammanhanget. För att där ingår det många transpersoner men det är många andra HBTQ-personer och det är liksom en gemensam kamp.

Citat 19, Ayo

Mmm. Ja, jag kommer säga såhär: mycket där jag har många av mina vänner, för jag rör mig ju i HBTQ-kretsar, jag rör mig i mer... nördiga kretsar som är mer riktade mot HBTQ, feminism och så vidare liksom.

Flera informanter upplever att det känns tryggt när deras könsidentitet inte anmärks på, utan bara accepteras av andra. Alex och Lye beskriver vidare:

Citat 20, Alex

*Jag umgås i kretsar där det är *skrattar* väldigt många queera person. Jag tror många tänker mest, jaha, en till liksom. Det är många som har... liksom transuttryck och identiteter. Ehm... Så att ja, "Okej, ska vi byta pronomen? Ska vi byta namn? Håll oss uppdaterade bara så att vi inte gör fel, vad känns bra för dig?" Ehm.. och sen typ,*

asså det blev mer en icke-fråga. Okej, då byter vi pronomen, sen så pratar vi inte mer om det här om jag inte tog upp det själv liksom.

Citat 21, Lye

Men det var också så fint att jag hade en HBTQ-förening på skolan där jag liksom fick byta namn och pronomen varje vecka och det var ingen som gjorde en stor grej av det...

Lye som är icke-vit upplever dock att HBTQ-sammanhang ändå kan vara otrygga eftersom det ofta är vita rum där personen upplever en annan typ av förtryck. Nedan beskriver Lye:

Citat 22, Lye

Jag vill säga att det är liksom... amen, alla såhär queera sammanhang, men det är verkligen inte det. Och jag tänker... jag blir påmind gång på gång när det händer grejer... och så lyckas jag förtränga det igen och intala mig att det är tryggt. Men... det är väl liksom... Problemet med queera sammanhang i Sverige är att de är vita och separatistiska rum för rasifierade är cis- och heteronormativa.

Med citatet ovan beskriver Lye att trots att dessa rum kanske är de mest inkluderande gällande en icke-normativ könsidentitet så kan de ändå vara exkluderande på andra sätt. Detta indikerar att vissa rum är mer medvetna än andra när det gäller somliga aspekter, men att absolut kunskap inte alltid går att räkna med.

Sammanfattningsvis grundar sig tryggheten i huruvida informanternas könsidentitet blir bekräftad. Enligt Meads (1976) resonemang förstärks Självvet hos informanterna, och därmed deras könsidentitet, genom interaktioner med personer som använder rätt pronomen och namn. Detta sker genom att dessa erfarenheter lagras i personernas Mig. Ju fler bekräftande interaktioner informanterna är delaktiga i, desto mer kommer dessa attityder forma Självvet hos dem. Detta stämmer även med Butlers (2007) resonemang om att kön inte går att göra ensam. Ett erkännande kan här fås i och med interaktion med andra som kan bekräfta könsidentiteten och individernas görande av kön. Som Lye nämner i Citat 14 (sida 30) är det många som inte har kunskap om trans som precis har bekantat sig med hen som ett pronomen. Med den heterosexuella matrisen som förhållningssätt till kön blir det dock omöjligt för en ickebinär

person att bli bekräftad i sitt görande av kön eftersom det inte finns några diskurser som gör görandet av en ickebinär identitet tillgänglig.

5.3 Könsssegregerade rum

I följande avsnitt har vi valt att dela upp erfarenheterna kring könsssegregerade rum i tre delar; toaletter, omklädningsrum och ifrågasättande av andra. De två första delarna avgränsas tydligt av upplevelser inom de givna rummen, medan det centrala i den sista delen är upplevelsen av andras ifrågasättande attityder i alla könsssegregerade rum. Empirin som redogörs för här är alltså rumsspecifik.

5.3.1 Toaletter

Genomgående i intervjuerna så pratar informanterna om offentliga könsssegregerade toaletter som något jobbigt för dem. Det uppbådas stress både innan toalettbesöket och den trappas sedan upp under själva vistelsen. Tanken på de könsssegregerade toaletterna tvingar fram mycket tankeverksamhet. Personerna ställs inför valet att välja mellan den befintliga uppdelningen med herr- eller damavdelning, men även inför funderingar kring om det överhuvudtaget är värt att besöka toaletterna samt vilken toalett som är bäst belägen. De flesta informanter beskriver att om möjligheten finns, så väljer de att gå på toaletter som är anpassade för rullstolar då de är könsneutrala och mer privata. Informanterna önskar alla att göra vistelsen i dessa rum så kort som möjligt och många undviker därför toaletter om det till exempel är kö. Interaktioner med andra uppbådar obehagskänslor då många upplever att det finns en risk för att bli ifrågasatt och "avslöjad". Genomgående är det risken för våld och kränkningar som genomsyrar upplevelserna och tankarna kring offentliga och könsssegregerade toaletter.

Följande citat visar på den stress och tankekraft som toalettbesöken uppbådar hos nästan alla informanter:

Citat 23, Joel

Och såhär, jag går ju alltid till handikapptoaletten om det finns. Men när det inte finns så är det ju verkligen ett stresspåslag att behöva gå på toaletten i offentligheten.

Citat 24, Love

Ja jag tycker nog ändå att... jo men det är väl klart att de påverkar mig för att det är ju ändå såhär... det kräver ju en helt annan planeringsförmåga att såhär behöva undvika. Särskilt om en skulle vilja undvika toaletter så kräver det ju väldigt mycket planering.

Citat 25, Lye

Eller såhär... och toaletter så... så de... de för rullstolar brukar ju vara könsneutrala, så då brukar jag hitta en sådan. Och om det verkligen inte går, så är det typ såhär... jaa... jag måste gå på toa liksom.

Citat 26, Ayo

Men annars där jag kan, går jag alltid på handikapptolett.

Citaten beskriver att det ställs högre krav på planering för att undvika stresskänslor. Många berör även sitt aktiva ställningstagande till val av toalett. Många beskriver att valet ofta grundar sig i dagsform och hur de upplever att de kommer kunna passera just den dagen. Hur de är klädda, mår och känner är faktorer som spelar in i den upplevda förmågan att passera. Den specifika platsen och situationen samt vilka som just då befinner sig på toaletterna spelar även in i huruvida informanterna känner sig trygga med att befinna sig i rummen. Informanterna beskriver tydligt en medvetenhet om vad de måste leva upp till för att kunna passera enligt könsnormerna. Joel och Lye utvecklar detta:

Citat 27, Joel

Ah men jag måste välja en av dem. Om jag vill, eller om jag får välja själv så går jag ju till herrtoaletten, men där finns det ju också en chans att jag blir nedslagen för att jag inte ser ut som en vanlig kille liksom. Men om jag går in på damernas då blir det också helt fel för att folk tycker att jag inte ska vara där.

Citat 28, Joel

Eh... Jag tror inte att folk förstår den stressen i att dels vara kissnödig och hantera det samtidigt som man har jättemycket stress och ångest inför hur det kommer att gå. Kommer det vara uppdelat? Vilken ska jag välja? Hur ser jag ut idag? Skulle jag passera som kille eller inte? Jag måste kolla mig i spegeln lite extra.

Citat 29, Lye

Så jag försöker tänka typ, ta varannan. Att såhär, ja men senaste gången var jag på en herrtoalett, nu går jag på damtoalett. Men det är ju också liksom... ehm... beror på hur jag är klädd också, så tänker jag att det kan vara en fara.

I ovanstående citat framgår att informanterna prioriterar den egna tryggheten, snarare än att valet ska stämma med den egna könsidentiteten. Om risken är stor för att bli ifrågasatt i sin könsidentitet upplever informanterna även ett hot om våld. Att passera i dessa rum är därmed av största vikt. Vidare menar informanterna att detta val framkallar obehagskänslor men att de ändå sätter sin säkerhet först. Joel är transkille och pratar nedan fritt om hur han tänker kring att välja toalett. Anwar är transkvinna och genomgår en könsbekräftande behandling, men uppfattas i detta stadie fortfarande som kille och vill benämnas med pronomen han. Han svarar på frågan om valet av toalett:

Citat 30, Joel

Det känns ju jätteobekvämt att gå på tjejtoaletten. För att jag är ju inte tjej. Det går ju emot min identitet samtidigt som det är det jag känner till, alltså det är där jag har varit och jag kan alltid ba... alltså du vet man kan alltid bara "nämen jag är tjej", eller du vet alltså om någon skulle fråga eller på något sätt att det blir det som är det mest trygga för mig. För jag är ju van vid det. Men jag vill ju inte vara där.

Citat 31, Anwar

Nu herr, fortfarande herr. Även om det är jobbigt. Jag vågar inte faktiskt gå på dam. Jag vill inte, kvinnor de beklagar åt mig och de förstår ingenting: "kommer det en kille här" på damtoaletten. Jag tar inte risken.

Ovanstående citat visar på att informanterna är väl medvetna om normerna som råder och eventuella konsekvenser av att bryta mot dem. Båda citaten visar att de går in i situationen förberedda på att bli ifrågasatta och att behöva försvara sig på olika sätt.

En tolkning av citaten är att informanterna i dessa situationer kompromissar med sin identitet för den egna säkerhetens skull. Enligt Mead (1976) skulle detta kunna ses som att Jaget hos individerna anpassar sig efter Miget och därmed även Den generaliserade andre. Konsekvenserna av denna kompromiss kan vara att informanterna internaliserar en bild av sig

själva som de inte är bekväma med. Detta kan ses tydligt i de obehagskänslor som framkommer när de tvingas välja en toalett som går emot den egna könsidentiteten.

Vidare är medvetenheten av normerna och konsekvenser av att bryta dem en generell tankegång hos alla informanter. Självmedvetenheten i förhållande till könsnormerna är väldigt stark i dessa specifika rum, vilket är något som beskrivs med nedanstående citat:

Citat 32, Isak

*Ehm... Jag blir... extra mycket på min vakt. Om jag måste vara i ett könsbinärt rum. Ehm... Jag eh... alltså pulsen stiger, jag blir medveten om allt. Typ, sättet jag går på. Ska jag le, ska jag inte le? Är det feminint att le? *Skrattar* Det blir otroligt många tankar i huvudet. Och det bli stressigt och leder till... så onödigt många tankar som andra personer aldrig ens har tänkt. Ja...*

Citat 33, Joel

Eh... Jag kanske ska tänka på hur jag går. Jag blir ju väldigt väldigt medveten när jag går in på herrarnas och jag känner, jag försöker utstråla så mycket maskulinitet som det bara går. Och det känns nästan larvigt liksom såhär... Jag tänker väldigt mycket på min gångstil och hur jag stoppar ner händerna i fickorna och så. Ah...

Citaten visar att medvetenheten om den egna kroppen och könsuttrycken upptar mycket tankekraft för informanterna. En anpassning av just detta sker utifrån rådande normer. Det räcker inte med enbart den egna kroppen utan könsuttrycket utövas och förstärks även genom gester och kroppsspråk. Handlingsmönster kan vara en förlängning av den könade kroppen. Även detta går i enlighet med Mead (1976) och Butlers (2007) tankar kring symboler och handlingar som väsentliga för att förmedla en önskad bild i interaktioner.

En strategi som många använder sig av är att effektivisera toalettbesök genom att genomföra det så snabbt som möjligt. Informanterna beskriver att de inte vill spendera mer tid än nödvändigt i dessa utrymmen. Det beskrivs av Joel, Anwar och Alex på detta sätt:

Citat 34, Joel

Jag har inte blivit ifrågasatt där men jag är ju också väldigt snabb. Jag försöker att inte möta några blickar och jag tittar liksom ner. Jag bara går in och det är oftast

bara en sitt-toalett där inne så om den är upptagen då... Då är det jättejobbigt för då måste jag gå ut för jag kan ju inte stå där bland alla pissoarer eller då blir jag jätteobekvä. Eh... om den är trasig då är det kört.

Citat 35, Anwar

Om det... Till exempel om det är herrtoaletten. Om det är stora kö... sen jag går inte längre och sen jag kommer tillbaka senare.

Citat 36, Alex

Jag är inte bekväm med det, speciellt könade toaletter. Och jag tror att.. det är väl ingen som tittar på en egentligen för alla är så upptagna med det man ska göra liksom. Det är väl mer om man inte kan direkt slinka in och låsa, göra det man ska göra... Då... känner jag mig uttittad. Då ska man stå där och hålla god ton liksom.

Joel berättar att även om han inte har blivit ifrågasatt på herrtoaletten så ser han ändå till att vara snabb för att undvika interaktioner. Anwar beskriver istället att han har börjat bli ifrågasatt på herrtoaletten efter påbörjad hormonbehandling, vilket medför att också han är benägen att undvika situationer med mycket folk. Alex säger att han vill gå obemärkt förbi och slippa känna sig granskad. Gemensamt för alla ovanstående citat är att väntan inne på toaletter upplevs jobbig. Detta tolkas bottna i en rädsla för att prata eller interagera med andra. Om informanterna måste använda de könade toaletterna när det befinner sig mycket folk där så använder de sig av ett flertal strategier för att undvika kontakt och interaktion. Nedan följer exempel från Lye:

Citat 37, Lye

[...] försöker att kolla ner i golvet eller mobilen eller... Jag försöker tänka att det är främlingar som jag inte kan... Jag kan ju inte förklara mig för dem, jag kan inte hålla en föreläsning eller någonting... Så då är det bara såhär, försöka undvika allt, såhär... provocera.

Med citatet tydliggörs att informanten gärna vill undvika direkt kontakt med andra i dessa rum. Detta görs genom att agera på ett sätt som inte inbjuder till vidare interaktion. Flera informanter menar att detta beteende bottnar i en rädsla för att bli ifrågasatta. Detta framgår i citatet nedan:

Citat 38, Isak

Vad skulle hända om någon sa hej till mig och jag svarar, och min röst är jätteljus liksom? Då skulle jag bli ifrågasatt, "Vad gör du här?"... Men den rädslan sitter fortfarande kvar i mig, den har liksom inte gått över helt... även om jag vet att andra uppfattar mig som man nu. Så det är en rädsla som inte riktigt försvinner.

Även om Isak numera blir läst enligt hans upplevda könsidentitet så visar citatet ovan att han ändå upplever en rädsla för ifrågasättande. Detta kommer vidare att utvecklas senare under rubriken *Ifrågasättande*. Nedan följer avsnittet om omklädningsrum där många av upplevelserna liknar de som ovan har beskrivits.

5.3.2 Omklädningsrum

Nästan alla informanter undviker aktivt omklädningsrum och upplever det som en mer obehaglig och jobbig plats än toaletter. Antingen undviker informanterna omklädningsrum helt, som badhus och träningsanläggningar, eller så byter de om hemma alternativt inne på någon toalett. Många upplever det som jobbigt att en måste klä av sig och visa sin kropp, men också att en spenderar mer tid inne i ett omklädningsrum än på en toalett där besöket kan effektiviseras. Några informanter känner sig också exkluderade från dessa utrymmen då de upplever att de inte passar in. Även i omklädningsrum är en rädsla för ifrågasättande och granskning närvarande. Isak och Joel beskriver sina tankar närmare:

Citat 39, Isak

Mmm... asså såhär omklädningsrum. Av alla dess slag. Badhus... har jag inte vistats nära på länge. Jag vet inte om jag skulle våga göra det heller. Ehm... men främst sådana rum där man på något sätt tvingas klä av sig, ehm... visa sin kropp.

Citat 40, Joel

Jamen för att man behöver ju ändå klä av sig liksom. Och då möter man varandra mycket längre. Då är man ju där tillsammans. Näe... Dels är jag obekvämt med nakenhet i allmänhet och nakenhet på den platsen, det gör mig så sjukt obekvämt för jag blir så jäkla medveten om min kropp och ba det här är fel.

Joel beskriver ovan hur han upplever sin egen kropp som fel inom ramarna för vad som är rätt i omklädningsrummet. De jobbiga känslorna inför att vistas i omklädningsrum utgörs också

av att känna sig exkluderad, att han inte passar in någonstans, men också utav en rädsla för att bli ifrågasatt och granskad. Anwar, Isak och Alex berättar:

Citat 41, Anwar

Om mina kompisar följer med mig, jag vill inte att de ser. Jag är lite rädd för att de kommer fråga. Det kommer bli frågetecken för dem. Det är konstigt tycker jag, för dem.

Citat 42, Isak

Det blev bara så tydligt då att... ehm... jag passade inte in någonstans. [...] det fanns inget ställde för mig där. Just det blev så himla tydligt bara... ehm... Det är rädslan för att sådana saker ska hända igen. Att... ehm... någon ska liksom "vad gör du här?".

Citat 43, Alex

[...] har du en kuk, då är du en man liksom. Eller om du har långt hår, feminin röst, då kan du ändå "bevisa" det. Men om man kommer in som transperson så kan jag känna själv: tänk om de tittar på mig? Och tänk om någon typ kräver att se mitt leg?

Citaten ovan handlar om en rädsla för att den egna kroppen inte ska räcka till som bevis för att legitimera sin närvaro i omklädningsrummet inför andra. Informanterna pratar om sina kroppar med utgångspunkt i ett utifrån-perspektiv och beskriver en ökad självmedvetenhet kring hur de ser ut. Alla informanterna ser på sina kroppar utifrån den binära tvåkönsnormen och tvetydigheten som råder kring dem. Alex belyser detta då han beskriver att könsorganets yttre utseende är det ultimata kriteriet för om en platsar inom könskategori eller inte. Då kan andra yttre attribut vara normbrytande utan att ens rätt till rummet behöver bli ifrågasatt.

Alex menar i enlighet med Butler (2007) att oavsett hur en gör kön så legitimeras könsidentiteten i denna situation främst genom hur kroppen uppfattas. Utifrån sett finns det lite tolkningsutrymme för andra när det kommer till det kroppsliga, vilket kan ses som en konsekvens av de rådande diskurserna kring kön. Detta begränsar Alex och andra i görandet av kön eftersom de inte kan göra kön fullt ut om det kroppsliga inte uppfattas som falla inom kategorin för det givna könet.

Två av informanterna, som båda definierar sig som ickebinära, uttrycker att de inte upplever det som jobbigt att vistas i omklädningsrum på grund av deras könsidentitet. Matteo som inte har tagit några hormoner och inte planerar att ta några i framtiden, uttrycker att det inte känns bra att bli ifrågasatt men att den inte bryr sig längre om vad andra säger och att den känner sig säker:

Citat 44, Matteo

It doesn't make me feel good, but then I think I forget about it fast. Just... I get over it. I don't think too much about it. I feel very safe. [...] It's okay for me now.

Ayo har precis börjat med hormoner och läses fortfarande som en det könet hen blev tilldelad vid födseln. Hen uttrycker funderingar inför framtiden men försöker att fokusera på nuet:

Citat 45, Ayo

Men vad kommer hända i framtiden? Om jag får bröst liksom. Ska jag gå på kvinnornas? Då blir jag nog utkastad därifrån för att jag har en penis liksom. Mycket sånt, framtida tankar även om jag borde fokusera på nuet.

Exkludering i samband med toaletter tas upp av informanterna, men beskrivs snarare som en uppgivenhet över att inte ha en plats att gå till som känns rätt. Om en akut behöver göra ett toalettbesök så väljer informanterna en tillgänglig toalett, oavsett om konsekvensen blir att det uppbådar obehagskänslor hos personen ifråga. Att använda omklädningsrum undviker många informanter helt för att de har valet att göra det. De kan antingen byta om hemma om de vill vistas på en träningsanläggning, eller undvika platsen helt. Många beskriver detta som begränsande, men det kan ses som en vattendelare, till skillnad från användningen av toaletter där informanterna beskriver att de gör på olika sätt beroende på situation. Toaletterna erbjuder en avskildhet och en privat sfär som omklädningsrummen inte kan.

5.3.3 Ifrågasättande av andra

Alla informanter nämner att de aldrig har blivit våldsamt bemötta i könssegregerade rum, men flera av dem har vänner som har upplevt det. Flera av dem uttrycker att de aldrig har blivit verbalt ifrågasatta, men alla förutom en nämner att de många gånger känner sig väldigt uttittade och granskade. Hur informanterna bemöter ifrågasättande inom könssegregerade rum skiljer sig åt. Ett par av informanterna uttrycker att de vid verbalt ifrågasättande skulle

försvara sig själva och konfrontera personen i fråga. Genomgående är att både bekräftelse samt ifrågasättande i könssegregerade utrymmen stannar kvar hos informanterna. Många berättar om händelser som skett för länge sedan men som fortfarande upplevs som obehagliga.

Nedan berättar Matteo om hur hen brukar reagera när ifrågasättande sker:

Citat 46, Matteo

Like I just prefer to say "What do you think I am, if I'm here?". I don't have to explain, I don't have to teach anybody.

Isak svarar på frågan om hur det skulle kännas och hur han skulle reagera om han blev ifrågasatt i ett könssegregerat rum idag, efter hormonbehandlingar och operationer:

Citat 47, Isak

Ehm... då i stunden tror jag jag skulle ehm... liksom "Vad snackar du ens om? Det är klart jag ska vara här". Men, efteråt skulle det kännas förjävligt. Eh, när man börjar tänka på det. Men då i stunden tror jag jag skulle liksom.... trams. Vad håller du på med? Ah... nej, jag skulle må jättedåligt efteråt.

Dessa två svar på ifrågasättande visar att informanterna ser på sin plats i dessa rum som självklar och gör det tydligt att de tycker ifrågasättande är orimligt. Trots denna självsäkra attityd visar också citatet ovan på att ifrågasättande skulle påverka informanten negativt. Alla informanter berör att det påverkar dem emotionellt om de blir könade rätt eller ej, då det kan ses som ett slags ifrågasättande. De upplever att de blir extra granskade i dessa rum och därför påverkar ifrågasättande och passerande dem i ännu högre grad just där. Joel berättar om de starka positiva känslorna förknippade med att passera:

Citat 48, Joel

För att när man väl passerar så är det jättebekräftande att kunna gå på herr-eller damtoaletten, vad man nu väljer. Eller omklädningsrum utan att någon märker. Det kan jag tänka mig är en fantastisk känsla. Och jag kan tänka mig att jag skulle bli taggad på att gå till omklädningsrummet när jag väl känner mig tillfreds med hur jag ser ut.

I motsats berättar Alex om uppgivenheten efter felköning i dessa rum, något som Isak också har upplevt:

Citat 49, Alex

[...] jag kan tycka att det är jobbigt att bli felkönad just när det ligger så jävla mycket jobb bakom, att vara den man är. För många cispersoner behöver inte göra det på samma sätt liksom. Jag går ändå på hormoner, jag har opererat mig, jag har utstått... jag har betalat massa, massa pengar för det här.... och du säger fortfarande fel. Liksom, vafan, jag har ju gjort hela den här jävla processen. Jag tror det är därför det kan sitta kvar lite... Jaha.

Citat 50, Isak

Ehm... ledsen, skulle jag bli. Det skulle vara liksom ett slag i magen, skulle det kännas som. Liksom, jag... nu har jag gjort allt det här, jag har gjort allt... Det skulle kännas förgäves. Jag skulle säkert ifrågasätta, är det värt att fortsätta? Vad gör jag det här för? Ja... jag skulle bli väldigt deppig av det.

Bemötandet från andra personer i dessa utrymmen är något som flera informanter uttrycker betyder mycket för dem och stannar kvar hos dem under en längre tid. Detta gäller både ett positivt och negativt bemötande. På frågor om vad som får dem att känna sig tillfreds med sin könsidentitet berör alla de yttre aspekterna. I de könssegregerade rummen är det just dessa yttre aspekter som sätts på prov, då andra avgör om de passerar eller ej, inverkan därmed på individernas mående. Alla beskriver sin könsidentitet som privat och personlig och därför blir dessa kommentarer och ifrågasättande av just de yttre attributen personliga på ett intimt plan. Det implicerar att personen ska få känslor om att könsidentiteten är fel i förhållande till kroppen och andras attityder.

Anwar beskriver även känslan av att inte vara kvinna eller man nog. Detta kommer upp i samband med att informanten beskriver sin egen könsidentitet och process, då han just påbörjat sin hormonbehandling men inte genomfört någon könsbekräftande operation än. Informanten uttrycker en binär syn på kön, vilket synliggörs med detta citat:

Citat 51, Anwar

För att... För att nu jag vet inte vad jag ska göra. För att jag har inte gjort operationen. Jag kan inte säga "jag är helt hon". Jag kan inte våga säga det. Jag har fortfarande inte bytt namnet. Jag funderar men jag har inte bytt namn. Det passar inte alls nu tycker jag.

Denna syn på kön skiljer sig från de andra informanterna och utgör en syn som de andra vill ta avstånd ifrån. Anwar beskriver att han har vissa personliga kriterier som en person helst ska uppfylla för att han ska kategorisera den som kvinna eller man. Dessa kriterier applicerar han främst på sig själv när han pratar om sin egen identitet och hur han vill att de yttre attributen ska överensstämma med könsidentiteten. Detta exempel belyser att studien inte kan dra några generella slutsatser kring transpersoner i allmänhet, då alla inom den givna gruppen inte nödvändigtvis delar samma uppfattningar. Detta är en aspekt som vi vill lyfta i och med en variation av både könsidentiteter och olika erfarenheter bland informanterna.

5.4 Sammanfattande analys

I denna del analyseras genomgående drag i det empiriska materialet övergripande. Då många aspekter och teman i resultatet berör liknande teoretiska förklaringar samlas dessa här och ämnar vi att knyta ihop de lösa trådarna. Analysen kommer att göras med syfte att besvara frågeställningarna.

Resultatet visar att det som avgör huruvida ett rum anses tryggt är om informanterna känner personerna i rummet. Det som informanterna upplever otryggt med okända människor är risken för okunskap kring transerfarenheter. Dessa okända personer kan i enlighet med Mead (1976) innebära en annorlunda tolkning av symboler i interaktionen, exempelvis i form av pronomen och gester. Det blir svårt för personer i omgivningen att genomföra ett rollövertagande och bekräfta en transpersons könsidentitet, om symbolerna ej tillskrivs samma mening. Även om transpersonen är binär måste symbolerna kopplade till personen vara tillräckliga för att andra ska läsa personen som det könet den vill bli läst som. Beroende på tidigare interaktioner och erfarenheter kommer tolkandet av symbolerna variera bland personer i omgivningen.

Flera informanter vittnar om att det speciellt som ickebinär transperson är svårt att bli bekräftad i sin könsidentitet eftersom förutsättningen för det är att personer i omgivningen är medvetna om ickebinäras existens. Eftersom tvåkönsnormen enligt Mead (1976) tar sig uttryck i Den generaliserade andre och även i språket, måste en ickebinär person många gånger berätta om sin könsidentitet. Annars läser andra personer den som antingen man eller kvinna. Möjligheten att bli bekräftad av andra i sin könsidentitet utesluts ytterligare av att befinna sig i ett könssegregerat rum. Den ickebinära individen behöver välja att träda in i ett av de könade rummen och personerna i omgivningen kommer därmed att förutsätta att personen tillhör det könet. Som en följd av snäva normer och andras antaganden av könsidentitet så upplever många att granskningen i dessa rum ökar. En ökad granskning förebådar obehagskänslor hos många och det upplevs hotfullt samt skapar en otrygg plats för informanterna. Enligt Butler (2007) kan det ses som att det inte erbjuds någon mall via diskurserna för hur en gör något kön utanför den heterosexuella matrisen. Eftersom kopiorna av kön som görs genom ständig imitation är grundade i tvåkönsnormen finns det inga imitationer att härma för en ickebinär identitet.

Oavsett om en som transperson blir ifrågasatt eller accepterad i dessa rum, resulterar det enligt Mead (1976) i att Jaget läser av de andras attityder och lagrar dessa upplevelser som erfarenheten i Miget, vilket omformar Självet. Detta liknas vid det Butler (2007) berör då hon menar att en aldrig kan göra kön ensam utan ständigt är beroende av andras erkännande. Det sociala samspelet är alltså av största vikt för upprätthållandet av identiteten. Detta återfinns i resultatet då informanterna beskriver sig trygga i sammanhang där personer har kunskap om trans och därmed kan bekräfta deras könsidentitet.

Symbolernas och gesternas betydelse syns även i de binära informanternas upplevelser. Flera vittnar om att de blir ännu mer självmedvetna över sin kropp och hur de för sig i de könssegregerade rummen. Eftersom kroppen, mer specifikt det yttre könsorganet, verkar vara det yttersta beviset och symbolen för kön blir det oerhört påtagligt i ett könat rum. Några av informanterna beskriver hur de reflekterar över bland annat sitt kroppsspråk när de befinner sig på offentliga toaletter. Reflektionerna kopplas till huruvida gesterna symboliserar det könet de vill bli lästa som eller ej. Medvetenheten om Den generaliserade andres attityd kring kön och kroppen samt erfarenheterna av ifrågasättande bidrar alltså till en förstärkning av de symboler som personen kan förändra där och då, eller med hjälp av yttre attribut som kläder och hår. Detta är dock något som inte möjliggörs i omklädningsrum då informanterna där

måste visa upp sin kropp, den enda symbolen för kön de då har kvar. I enlighet med Mead (1976) menar Butler (2007) att detta resulterar i en begränsning av performativiteten, på grund av minskningen av de tillgängliga könsuttrycken. Med en minskad uppsättning av det Mead (1976) benämner som symboler begränsas personen att göra kön till enbart hur den nakna kroppen läses i omklädningsrum. Butlers (2007) beskrivning av den heterosexuella matrisen är särskilt stark i könssegregerade utrymmen då den ligger till grund för själva uppdelningen. Eftersom att en i dessa rum läses och kategoriseras väldigt snabbt i enlighet med normativa förväntningar, så har en inte möjlighet att göra kön på ett fullt önskvärt sätt. I omklädningsrum är kroppen det som snabbast läses av och det som andra framförallt bedömer är då huruvida det synliga könsorganet och andra yttre attribut stämmer in i deras könsmall. Informanterna uttrycker att detta är stressande eftersom de är medvetna om detta, alltså ses det som ultimata beviset. Trots att många informanter beskriver att de kan göra kön, och framförallt att de förkastar den binära synen på kön, så uppstår det ändå stress att inte själv ha valet att bestämma hur en könas på grund av den starkt inpräntade synen på könade kroppar.

Några informanter uttrycker att den egna kroppen i dessa sammanhang är fel, något som förstärker bilden av att Den generaliserade andre ständigt är närvarande. Det skulle också kunna ses som att andras attityder har format Självet så pass mycket att det numera är en uppfattning som personen har om sig själv. Informanterna beskriver att de inte har påverkats markant av omgivningens motstånd och inte heller internaliserat andras bild av dem, vilket Butler (2007) och Mead (1976) menar att en ständigt gör. Informanterna uttrycker även att det uppbringar besvärande känslor och att det upplevs betungande, vilket tyder på att det är energikrävande att bemötas av andras förnekande attityder. De beskriver också en påverkan av andras bekräftande handlingar, vilket ändå tyder på att andras handlingar har inverkan på känslan kring identiteten.

Resultatet visar att könssegregerade rum framkallar stress och självmedvetenhet hos informanterna, vilket är gemensamt för alla informanter som inte faller inom de könsbinära ramarna eller har svårigheter att passera. De två ickebinära informanterna som passerar utan svårigheter upplever inte de könsbinära toaletterna som problematiska för sin egen del. Det jobbigaste i könssegregerade rum för informanterna verkar vara att bli nekad åtkomst baserat på sin könsidentitet och därmed få det bekräftat att andra inte ser dem i enlighet med den egna upplevda identiteten. Denna aspekt lyfts av alla informanter och tolkas därmed vara en

gemensam erfarenhet som upplevs oangenäm. I motsats lyfter alla även en bekräftande känsla vid passerande. Vi kan därmed se att andras spegling i dessa rum, som är speciellt utsatta för granskning, har betydelse för känslan av den upplevda identiteten. Många problematiserar den heterosexuella matrisen genom att ta avstånd från de binära könsstrukturerna. De beskriver att de rådande strukturerna är kvävande och att den internaliserade tvåkönsnormen upplevs begränsande. Genom att då exponeras för andra transnarrativ kan personerna imitera dessa och sätta ord på könsidentiteten, något som annars upplevs svårt på grund av de binära strukturerna. Anpassningen till både strukturer, normer och andras attityder i de könssegregerade rummen kan då förstås ha en ytterligare förtryckande effekt på den egna identiteten. Att hela tiden behöva ställa sin ickenormativa könsidentitet i relation till andra upplevs påfrestande och eskalerar i samband med granskning i avgränsade rum.

6 Diskussion

6.1 Diskussion av resultat i förhållande till tidigare forskning

Studiens resultat visar likheter med tidigare forskning men fyller samtidigt en forskningslucka kring transpersoner i könssegregerade rum, i och med ett socialpsykologiskt perspektiv. Då tidigare forskning fokuserat på transpersoner med en specifik könsidentitet, eller riktat in sig på personer i transpersoners närhet, så har denna studie ämnat att inkludera fler könsidentiteter samt lägga fokus på individerna och deras upplevelser. Fokus genom hela vår studie ligger på informanternas upplevelser samt berättelser av situationer, vilket även har legat till grund för analysen. Genom att grunda analys och tolkningar i faktiska upplevelser kan vi erbjuda en inblick i deras personliga erfarenheter, vilket är något vi som cispersoner inte kan göra anspråk på och som saknas i tidigare forskning.

Resultatet är ett komplement till redan befintlig anglocentrisk forskning kring transpersoner, exempelvis Levitt och Ippolito (2014) samt Pollock och Eyre (2012), då den är utförd i Sverige. Vi anser att all forskning som lyfter transperspektiv är viktig, framförallt i mindre studerade områden och länder då levnadsvillkoren skiljer sig åt beroende på område.

Till skillnad från Levitt och Ippolito (2014), vilka kartlägger utvecklingen av transpersoners könsidentitet, fokuserar inte vi på hur resan mot en transidentitet ser ut. Istället visar vårt resultat hur informanterna reflekterar över sin könsidentitet i samband med interaktioner i

könssegregerade rum. På grund av studiens omfattning samt utformning går det ej att fastställa hur dessa upplevelser påverkar individer på lång sikt, men resultatet visar ändå tendenser till detta.

Felköning har konsekvenser på individers välmående enligt Kapusta (2016), vilket bekräftas av resultatet i denna studie. Resultatet visar att interaktioner i könsbinära rum oftast inte är verbala, vilket innebär att fokus ligger på en annan typ av felköning: felaktiga antaganden som uttrycks i handlingar. Vår studie breddar därmed begreppet felköning till att inkludera handlingar och intentioner bakom dessa genom icke-verbal kommunikation samt ifrågasättanden. Resultatet visar att ifrågasättande handlingar såsom blickar och verbala ifrågasättanden i könssegregerade rum kan uppbåda liknande känslor som felköning.

Representationen av andra transpersoners narrativ som Levitt och Ippolito (2014) lyfter fram är viktigt för den egna identiteten, vilket även framkommer i våra resultat. De flesta informanter berättar att de ingår i sammanhang med personer som också delar transerfarenheter. Detta innebär att de inte endast möts av ifrågasättande attityder, vilket den tidigare forskningen bekräftar är viktigt.

Ett flertal studier, bland annat Cavanagh (2010) och Nirta (2014), i den tidigare forskningen konstaterar att transpersoner är särskilt utsatta för granskning och aggressivt motstånd på offentliga, könssegregerade toaletter. Vårt resultat visar i enlighet med den forskningen att informanter upplever en ökad granskning i könssegregerade rum, men skiljer sig från den då ingen av informanterna har mött aggressivt motstånd. Studiens resultat visar att väldigt få av informanterna har mött verbalt ifrågasättande, men att de flesta ändå upplever ett hot om våld och en rädsla inför att vistas i könssegregerade rum. En studie av Cavanagh (2010) belyser hur tvåkönsnormen upprätthålls bland annat genom den offentliga toalettens design. Resultatet demonstrerar att detta är något som informanterna är medvetna om och reflekterar över när de besöker könssegregerade rum. Med hjälp av ett socialpsykologiskt perspektiv visar resultatet informanternas egna resonemang kring upplevda känslor och tankar i samband med dessa vistelser och hur tvåkönsnormen ligger till grund för detta.

Resultatet visar att informanterna är väl medvetna om omgivningens attityder, vilket Cavanagh (2010) och Nirta (2014) beskriver som hotfulla och ständigt närvarande. Ett generellt drag i den tidigare forskningen är fokus på personer i transpersoners närhet.

Eftersom denna studie har ett socialpsykologiskt grepp måste dock hänsyn tas till personer som informanterna möter i dessa rum då interaktioner är avgörande för vilka känslor som uppkommer. Däremot är det transpersoners upplevelser av dessa interaktioner som lyfts för att det perspektivet saknas i tidigare forskning.

6.2 Kritisk diskussion av teori

Det teoretiska ramverket har genomsyrat hela uppsatsen då ett socialpsykologiskt perspektiv med interaktion i fokus kräver ett annorlunda tillvägagångssätt än andra perspektiv. Mead och Butler har en gemensam och central ståndpunkt i att identiteten är resultatet av en ständig social process och därmed även är beroende av andra personers bekräftelse. På grund av detta präglas också analysen och slutsatserna av fokus på deras förståelse och upplevelse av interaktioner. Med hjälp av det teoretiska ramverket ges en förståelse för vikten av språket och andra uttryck i samband med konstruktionen av könsidentiteten, specifikt i könssegregerade rum. Det förklarar varför andra personers bekräftelse betyder mycket för informanternas välmående och att emotionerna bemötandet frambringar dröjer kvar hos informanterna.

Eftersom Butler menar att en inte är kön, utan gör kön, är det en förklaring till hur binära transpersoner gör sitt kön. Förklaringen täcker inte görandet av en ickebinär könsidentitet. Om andra personer saknar uppfattning om vad en ickebinär könsidentitet innebär kan de inte heller bekräfta görandet av den. Detta är en brist även hos Mead. Om Självvetet formas utifrån samhällets syn på den egna könsidentiteten tordes det vara svårt att upprätthålla en ickebinär identitet. En person med en binär transidentitet som inte blir korrekt läst av andra borde också finna svårigheter i upprätthållandet. Det skulle därför vara fördelaktigt att kombinera detta ramverk med teoretiska begrepp som klargör denna aspekt, något som görs i denna uppsats.

6.3 Diskussion av resultat i förhållande till metod

Valet av intervjuer som metod kan vara problematiskt som grund för analys då våra egna tolkningar och meningsskapande kan färga resultatet. Vi har försökt motverka detta genom att beskriva resultatet nära empirin och uppvisa en transparens kring tillvägagångssättet för hela processen.

Urvalet i studien är litet, eftersom uttömmande intervjuer är tidskrävande. Detta har inneburit att vi har berört fler och djupare aspekter än vad vi kunnat göra om vi hade valt en kvantitativ metod, men resultatet är inte generaliserbart till en större population. Även valet att göra urvalet via privata kontakter och grupper på Facebook kan ha påverkat vilka som tilltalades av studien. Dock uppvisades stor spridning hos informanterna rörande ett flertal variabler och resulterade i ett varierat material.

Utformandet av intervjuguiden gjordes i syfte att främja ett samtal med informanten för att skapa ett tryggt samtalsklimat. Det resulterade i en omfattande intervjuguide som inte enbart berörde könssegregerade rum. Ett större fokus på dessa frågor hade kunnat resultera i ett rikare material kopplat till studiens syfte, dock hade informanterna möjligen inte varit lika benägna till att svara uttömmande på dessa frågor om en ställt dem initialt. Eftersom ämnet kan upplevas känsligt kan det underlätta för informanten om den får börja berätta om sig själv och andra erfarenheter först. Att tolka informantens känslor kring upplevelser i könssegregerade rum underlättas av att känna till dennes bakgrund och hur denne pratar om andra upplevelser.

Då mycket negativt bemötande som informanterna upplever kommer från okunniga cispersoner finns möjligheten att informanterna inte kände samma tillit och tillhörighet till oss som författare som om vi också vore transpersoner. Detta försöktes i högsta möjliga mån motverkas genom att låta informanterna styra samtalet och låta en kontakt som är transperson se över intervjuguiden på förhand. Ett råd från referenspersonen som togs i beaktande var att inte endast ställa frågor som antar att transpersoner har negativa upplevelser från dessa rum, då det ofta antas av personer i omgivningen.

6.4 Implikationer för forskning och praktik

Slutsatser som kan dras utifrån studien är att informanterna förknippar vistelser i könssegregerade rum med mestadels negativa upplevelser. De negativa upplevelserna, men även de positiva som stundom inträffar, bärs med av informanterna under en längre tid. Det som upplevs otryggt med könssegregerade rum är risken för ifrågasättande och våld på grund av bristande kunskap om trans från personer i omgivningen. Andras negativa bemötande är inget som får dem att ifrågasätta sin könsidentitet, men upplevs som besvärligt och

obehagligt. Informanterna nämner dock att positivt bemötande från andra stärker deras självbild.

Då psykisk ohälsa drabbar transpersoner i Sverige i hög grad är det relevant att undersöka vad som kan förändras för att förbättra deras levnadsvillkor. Att vardagligen inte kunna vistas på platser i offentligheten utan att det frambringar stress och obehagliga känslor vittnar om att detta är en högst aktuell fråga. Intervjuerna indikerade också att upplevelser och aspekter utanför studiens syfte kan orsaka negativa känslor, exempelvis kontakt med statliga myndigheter. Det är därför relevant för framtida forskning att vidare undersöka hur strukturella och vardagliga situationer kan förbättras för transpersoner. Utifrån informanternas berättelser är det också viktigt att forskningen görs tillgänglig för att minska okunskapen kring trans hos allmänheten.

Referenslista

Aspers P (2011) *Etnografiska metoder: Att förstå och förklara samtiden*. (2. uppl.). Malmö: Liber.

Berg M (2008) *Självets garderobiär: självreflexiva genuslekar och queer socialpsykologi*. Lund: Lunds universitet.

Blumer H (1969) *Symbolic Interactionism: Perspective and Method*. Berkeley, Los Angeles, London: University of California Press.

Bremer S (2011) *Kroppslinjer: Kön, transsexualism och kropp i berättelser om könskorrigering*. Göteborg: Makadam.

Butler J (2007) *Genustrubbel: feminism och identitetens subversion*. Göteborg: Daidalos.

Cavanagh SL (2010) *Queering bathrooms: gender, sexuality, and the hygienic imagination*. Toronto: University of Toronto Press.

de Beauvoir S (1973) *The Second Sex* (övers. E. M. Parsley). New York: Vintage.

Devor AH and Matte N (2006) ONE Inc. and Reed Erickson: The Uneasy Collaboration of Gay and Trans Activism, 1964-2003. In Styrker S and Whittle S (eds.) *The Transgender Studies Reader*. New York: Routledge, s. 387- 407.

Duggan (2000) *Sapphic Slashers: Sex, Violence, and American Modernity*. Durham: Duke University Press.

Folkhälsomyndigheten (2015) Ohälsa och stor utsatthet bland transpersoner. Tillgänglig: <https://www.folkhalsomyndigheten.se/nyheter-och-press/nyhetsarkiv/2015/juni/ohalsa-och-stor-utsatthet-bland-transpersoner/> (hämtad 19 maj 2017).

Garfinkel (1967) *Studies in ethnomethodology*. Englewood Cliffs, N.J.: Prentice Hall.

Gilje NH och Grimen H (2007) *Samhällsvetenskapernas förutsättningar* (3. uppl.). Göteborg: Daidalos.

Halberstam J (1998) *Female masculinity*. Durham, N.C: Duke University Press.

Juang RM (2006) Transgendering the Politics of Recognition. In Styrker S and Whittle S (eds.) *The Transgender Studies Reader*. New York: Routledge, s. 706-721.

Kapusta JS (2016) Misgendering and Its Moral Contestability. *Hypatia: A Journal of Feminist Philosophy* 31(3): 512–519.

Kessler SJ och McKenna W (1978) *Gender: an ethnomethodological approach*. New York: Wiley.

Kessler SJ och McKenna W (2000) Gender construction in everyday life: transsexualism (abridged). *Feminism & Psychology* 10(1):11-29.

Kvale S och Brinkmann S (2014) *Den kvalitativa forskningsintervjun* (3. [rev.] uppl.). Lund: Studentlitteratur.

Lacan J (2006) *The Instance of the Letter in the Unconscious, or Reason since Freud*. London: W. W. Norton and Company.

Levitt M och Ippolito MR (2014) Being Transgender: The Experience of Transgender Identity Development. *Journal of Homosexuality* 61(12): 1727–1758.

Marc-Wogau K, Bergström L och Carlshamre S (2008) *Filosofin genom tiderna. 1900-talet, efter 1950 :texter*. Stockholm: Thales.

McGhee D (2001) *Homosexuality, Law and Resistance*. London: Routledge.

Mead GH (1976) *Medvetandet, jaget och samhället: från socialbehavioristisk ståndpunkt*. Lund: Argos.

Melendez RM, Bonem LA och Sember R (2006) On Bodies and Research: Transgender Issues in Health and HIV Research Articles. *Sexuality Research and Social Policy: Journal of NSRC* 3(4): 21–38.

Merleau-Ponty M (1968). *The Visible and the Invisible*. Evanston: Northwestern University Press.

Moran LJ (1996) *The Homosexual(ity) of Law*. New York: Routledge.

Moran LJ och Skeggs B (2004) *Sexuality and the politics of violence and safety*. London: Routledge.

Nirta C (2014) Trans Subjectivity and the Spatial Monolingualism of Public Toilets. *Law and Critique* 25(3): 271–288.

Pollock L och Eyre SL (2012) Growth into manhood: identity development among female-to-male transgender youth. *Culture, Health & Sexuality* 14(2):209–222.

Ringo P (2002) Media Roles in Female-to-Male Transsexual and Transgender Identity Formation. *The International Journal of Transgenderism* 6(3).

RFSL (2016) Bakgrund till tvångssteriliseringarna och RFSL:s arbete. Tillgänglig: <http://www.rfsl.se/verksamhet/tvaangssteriliseringar-och-skadestaand/bakgrund/> (hämtad 19 januari 2017).

Serano J (2007) *Whipping Girl: A Transsexual Woman in Sexism and the Scapegoating of Femininity*. Emeryville: Seal Press.

Socialstyrelsen (2017) Socialstyrelsen förbereder ändring av klassificering av transsexualism. Tillgänglig: <http://www.socialstyrelsen.se/nyheter/2017/socialstyrelsenforberederandringavklassificeringavtranssexualism> (hämtad 19 maj 2017).

Stallybrass P och White A (2007) *The City: The Sewer, the Gaze, and the contaminating Touch*. Durham and London: Duke University Press.

SvD (2104) "Hen" kommer med i SAOL. Tillgänglig: <https://www.svd.se/hen-kommer-med-i-saol> (hämtad 5 juni 2017)

RFSL (2015) Begreppsordlista. Tillgänglig: <http://www.rfsl.se/hbtq-fakta/hbtq/begreppsordlista/> (hämtad 20 maj 2017).

RFSL (2017) Sverige fortsätter tappa mark vad gäller hbtq-rättigheter. Tillgänglig: <https://www.rfsl.se/aktuellt/sverige-fortsatter-tappa-mark-vad-gaeller-hbtq-raettigheter/> (hämtad 20 maj 2017).

RFSL Transformering (2016) Ordlista. Tillgänglig: <http://www.transformering.se/vad-ar-trans/ordlista> (hämtad 20 maj 2017).

Trost J (2005). *Kvalitativa intervjuer*. Lund: Studentlitteratur.

Vasseleu C (1998) *Textures of Light: Vision and Touch in Irigaray, Levinas and Merleau-Ponty*. New York: Routledge.

Vetenskapsrådet (2002) *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Vetenskapsrådet.

World Health Organisation (2016) Growing recognition of transgender health. Tillgänglig: <http://www.who.int/bulletin/volumes/94/11/16-021116/en/> (hämtad 15 maj 2017).

Bilaga 1: Intervjuguide

Bakgrund

Berätta om dig själv?

Ålder?

Uppväxtort?

Nuvarande bostadsort?

Relationer/Partner?

Sysselsättning?

Berätta om en vanlig dag, hur ser det ut för dig?

Könsidentitet

- Vad känner du kring begreppet trans?
- Hur ser du på manligt/kvinnligt? (ramarna, det binära, attribut etc.)
- Hur definierar du dig själv? Vilka ord är du mest bekväm med att använda? Vad är din könsidentitet?
- Hur länge har du identifierat dig som trans (/hur de definierar sig själva)? När hände det?
- Vilka känslor hade du inför det? (Vilka känslor uppkom i förhållande till det?)
- Hur kände du inför din könsidentitet innan detta? Vad hade du för tankar och känslor kring det?
- Hur öppen är du med din könsidentitet?
- När berättade eller visade du det först för någon?
- Socialt kön: Hur uppfattas du – Hur vill du uppfattas?
- Vad påverkar hur tillfreds du är i din könsidentitet?

Eventuellt

Önskar/Påbörjat/Genomgått medicinsk behandling? (Hur kommer det sig? Hur tänker du om det? I så fall vad? Har du möjlighet till det du vill? Hur kommer det sig? (Bra om det framkommer på något sätt utan direkt fråga: Hur ser inställningen till kroppen ut?)

Bemötande från omgivning

- Hur har reaktionen kring din könsidentitet från vänner och familj varit?
- Från släkt och bekanta? Skiljer den sig?

- Har dina relationer till andra förändrats och i så fall hur?
- Vad är ett bra och respektfullt bemötande?

Könsbinära rum (toaletter och omklädningsrum)

- I vilka sammanhang upplever du att det är svårt att vara trans? Är några sammanhang/rum särskilt svåra?
- Vad upplever du gör dessa rum/ sammanhang svåra eller otrygga?
- I vilka sammanhang upplever du att det är mest accepterat att vara trans? Är några sammanhang/rum specifikt trygga?
- Vad upplever du tryggt i dessa rum/sammanhang?
- Är det någon speciell situation som varit särskilt påtaglig/obehaglig?
- Vad tycker du om att offentliga toaletter/omklädningsrum är könsbinära?
- Hur känner du inför att vistas på offentliga toaletter/omklädningsrum som är könsbinära?
- Hur känner du inför att välja ett av alternativen?
- Hur är dina erfarenheter av dessa utrymmen? Positiva/negativa/neutrala?
- Känner du dig någonsin granskad i dessa rum eller känner du att du smälter in i mängden? Har du någonsin blivit ifrågasatt?
- Skulle du kunna berätta om någon specifik händelse? Vad hände? Hur fick det dig att känna?
- Hur bemöter och hanterar du denna granskning/ ifrågasättande?
- Tror du att könsbinära rum påverkar dig i ditt vardagsliv? Hur?
- Påverkar dessa upplevelser hur tillfreds du är i din könsidentitet?

Avslutning

- Andra rum som är jobbiga?
- Har du något som du vill tillägga?

Bilaga 2: Informationsbrev

UPPSALA
UNIVERSITET

Transpersoner sökes till intervjustudie

Vi är två studenter som arbetar med en kandidatuppsats vid Sociologiska institutionen, Uppsala Universitet. Arbetets syfte är att undersöka transpersoners upplevelser av könssegregerade utrymmen, så som toaletter och omklädningsrum. Du inbjuds härmed att delta i en intervjustudie som kommer ligga till grund för uppsatsen.

Intervjun förväntas ta ungefär 45 minuter. Vetenskapsrådets forskningsetiska principer kommer att följas under hela processen. Detta innebär att intervjun kommer spelas in men att allt material behandlas konfidentiellt. Dina svar och personliga uppgifter kommer att avidentifieras så att inga uppgifter kan härledas till just dig. Resultatet kommer dessutom endast att användas i forskningsändamål.

Ditt deltagande i studien är helt frivilligt och du kan när som helst avbryta utan att ange anledning för ditt beslut.

Om du har några frågor eller funderingar, tveka inte att kontakta oss eller vår handledare. För att medverka i undersökningen vänligen kontakta Sofia Genas på sofia.genas@gmail.com

Vänliga hälsningar,
Carmen Pocrnja och Sofia Genas

Handledare: Marie Flinkfeldt
Forskare vid sociologiska institutionen, Uppsala Universitet
Tel: 018-471 7846
e-post: marie.flinkfeldt@soc.uu.se